

Přítomnost

49
nezávislý
týdeník

ROČNÍK IX

V PRAZE 7. PROSINCE 1932

ZA KČ 2.—

Platit - neplatit

PAVEL SPIESS

Poměr českého člověka k Rusku

Dr. J. SLAVÍK

Padesát filmů mluví česky

Úsměv revoluce - Michail Zoščenko

FRANT. KUBKA

Pomoc!

FRANTA KOCOUREK

Pokolení, jež nezná pomeranč

STULTUS

Socialisté a úředníci — Úroveň odborářství

Úpadek agrárních družstev

Odborný ženský lékař Dr. Vepřovský,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2—5. Telefon č. 268-36.

Půjčovna knih „MÍR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ

Módní dám. kabelky, aktovky,
cestovní kufry, tobolky a jiné
vhodné dárky u firmy

OLGA FALLADOVÁ

závod brašnářský

Král. Vinohrady,

Založeno 1889

Anglická 2. Telefon 344-7-8

Inserujte v PŘÍTOMNOSTI

Očima ženy viděný
a se značnou upřímností
zpodobený svět odhaluje naše
čelná dramatická
umělkyně **OLGA
SCHEINPFLUGOVÁ**
ve svém románu

**DVĚ Z
NÁS**

308 stran. Brož.
Kč 32,-, váz. Kč 47,-
Obálka M. Toyen
Dodá vám váš
knihkupec a

FR. BOROVIČ,

NAKLADATELSTVÍ-PRAHA

**Knihy, které jsou hodnotným přírůstkem Vaší knihovny,
skvělým darem pro Vaše známé, ušlechtilým požitkem Vaší duše**

KNUT HAMSUN

Pan Benoni Rosa
16.— 25.— 23.—

Děti doby Nová země Hlad
25.— 25.— 19.—

Osada Segelfoss Mysterie
30.— 22.—

Tuláci August Poslední kapitola
45.— 39.— 45.—

Ženy u studny Viktorie
40.— 12.—

V celopl. vazbě o 12 Kč více

SELMA LAGERLÖFOVÁ

Legends o Kristu Vozka smrti
11.— 12.—

Miljeronův domov Legendy
22.— 11.—

GUSTAV FLAUBERT

Paní Bovaryová Salambô
20.— 18.—

Čitová výchova Výchova srdcem
13.— 25.—

Bouvard a Pecuchet Kč 15.-
Pokušení sv. Antonína

S kresbami prof. J. Konůpka Kč 18.-

V původní celoplátěné vazbě o 8 Kč více

OSCAR WILDE

Podobizna Doriana Graye
V graf. úpravě a s kresbami
J. Konůpka Kč 28.—

JAKUB K. HEER

Král Berniny Kč 24.-, v. 36.-
U svatých vod Kč 24.-, v. 36.-

E. ORCZYOVÁ

Bůh a císař Kč 26.-, váz. 38.-

DESMOND SHAW

Tělo a duše Kč 18.-, váz. 26.-

EMANUEL LEŠEHRAD

Vítězná brána Kč 30.-, v. 42.-

H. HAINZ EWERS

Čas odějův učeň Posedlí
30.— 20.—

Hrůza Zaklínač duchů
20.— 30.—

Upír Alrúna
48.— 32.—

Vázané o 12 Kč více

OTTO RUNG

Velká karavana Kč 14.—,
váz. 24.—

Dlouhá noc Kč 8.-, váz. 18.-

Žádejte zdarma seznam knih, ve kterém se dozvíte více o každém z těchto i jiných dobrých autorech z nakladatelství

ALOIS HYNEK, PRAHA I., CELETNÁ ULICE 11

Knihy obdržíte též u knihkupeců

OBSAH 48. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: FERD. PEROUTKA: Jak se vede kapitalismu. — JIŘÍ HEJDA: Pravice a levice v hospodářství. — STULTUS: Pokolení, jež nezná pomeraně. — M. HONZÍKOVÁ: Závodiště na ulicích. — Promarněný čas. — Revoluční zásah? My nemluvíme, my jen střílíme. — Strany a jejich kritičkové. — Všehrd 1933. — Český Comstock na obzoru? — Sokol a sport. — Ještě řeči do prázdná. — Umění v záři svobody. — Funkce a mandát. — Pracující manželky státních zaměstnanců.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVIČ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní příjitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Platit — neplatit?

(K 15. prosinci 1932.)

Celý problém spojeneckých dluhů Americe se dnes shrnuje v jednoduchou otázku: Budou Francie a Anglie platit, když od svých německých dlužníků nedostaly dosud ani haléře? Případně Francii platit za všechny ostatní?

Poválečné dějiny otázky dluhu prošly už několika různými fázemi: napřed se naivně věřilo (nejmň ve Francii), že „Němci vše zaplatí“, a že Amerika — z nějakého nevysvětlitelného nadšení — Evropě všechny dluhy promine a to jenom proto, že šlo o dodávky válečné, jež byly ihned spotřebovány nebo válkou zničeny a nesloužily tedy, leč společným zájmům všech Spojenců. Pak vzniklo mínění poněkud reálnější, že totiž Německo zaplatí aspoň tolik, aby Francie a Anglie mohly zaplatiti Američanům. Anglie ostatně sama prohlásila, že od svých evropských dlužníků nebude žádati více než sama bude potřebovati k zaplacení svých dluhů Americe. Na konec Německo nic nezaplatilo, poslední porce dluhu mu byla v Lausanne de facto prominuta a nyní nastává opět období, kdy všichni přátelé Francie ji chtějí přemluvit, že je logické a normální, aby ona aspoň platila, když ostatní platiti nemohou. Jaký je dnes

francouzský dluh,

ježž Američané očekávají dne 15. prosince?

Washingtonská smlouva, nazvaná „Mellon-Bérenger“, byla podepsána 29. dubna 1926 a teprve 21. července 1929 byla francouzskou sněmovnou ratifikována, s jistými rezervami. Dluh se skládal takto:

zálohy amerického tresoru za války dol.	2.933,174.000
úroky z těchto záloh „	684,870.000
dluh komerční (amer. dodávky) . . . „	407,341.000
Celkem tedy dol.	4.025,000.000

okrouhlých číslech. Jediná položka „dodávek“ byla opravdu dluhem komerčním a nebylo tedy lze ji nějak zapíratí nebo o ní pochybovati. Ostatní dluh však byl, a stále ještě je, velmi pochybný, a to pro několik pádných důvodů. Vždyť Francie a Anglie potřebovaly válečných dodávek a peněžní podpory k vedení nákladné války, kterou vedly ve prospěch Ameriky zrovna tak jako ve svůj vlastní, a když Amerika vstoupila do války teprve 15 měsíců po jejím zahájení, pak ušetřila ohromné miliardy na penězích a lidských obětech. Chéradame vypočítal, že

americký dluh vůči Evropě

z tohoto titulu plynoucí by byl hodně přes 10 miliard dolarů (300 miliard Kč) a odůvodnil svůj výpočet tím, že výdaje za různý materiál za 15 měsíců činí asi 6 miliard dolarů (za dva miliony lidí), hodnota 200.000 mrtvých (pokud by jich nebylo více) hodně přes půl druhé miliardy dolarů (podle pojišťovacích pojistek 8.000 dolarů za lidský život), zraněných a zmrzačených as 800.000, kteří by stáli přes 2 miliardy dolarů, tedy úhrnem as 10 miliard dolarů. I když dluh

nikdy neuzná, přece existuje a tíží svědomí každého poctivého Američana, třeba se k tomu nepřizná. Kdy ten dluh zaplatí? Nikdy!

Americké zisky za války.

Američané také nikdy a nikde nemluví o báječných ziscích, které uskutečnili jejich váleční dodavatelé při dodávkách válčící Evropě; jejich výše se obecně odhaduje na 45 až 50%. Američtí průmyslníci se nijak neostýchali a fakturovali válčící Evropě vše pětkrát nebo šestkrát, ba i desetkrát draže, protože věděli, že se to vše zaplatí a že v takovém okamžiku nikdo nesmlouvá, jelikož čas kvapí. Střelný prach byl tak drahý, že jeden ministr ještě za války řekl, že to je hotová katastrofa. Dnes si Američané chtějí nechat draze zaplatit střelný prach, jenž sloužil k potírání společného nepřítel. Jenom zisky amerického fisku se podle dopisu samotného sekretáře amerického Tresoru odhadují na dvě a půl miliardy dolarů!

Mezi Amerikou a Francií.

Bylo chybou mezispojenecké diplomacie, že nikdy nemohla na Americe vymoci souvislost de facto a de jure všech válečných dluhů. Když v červenci 1929 francouzská sněmovna šhlasovou většinou ratifikovala smlouvu „Mellon-Bérengerovu“, činila sice výhradu v tomto smyslu, ale taková výhrada neměla pro Američany žádnou koeritivní sílu a byla vlastně úplně zbytečná. Kdyby Francie dnes platila i částku sebe menší, uznala by tím, že vlastně neuznává souvislost reparací s americkým dluhem, a tento precedent by sloužil Americe za vítanou záminku k příštím požadavkům. Více než kdy jindy platí zde heslo: v š e n e b o n i c, protože jiné mravní možnosti není. Ostatně, co kdysi (a ještě nedávno v Lausanne) platilo pro Německo, musí dnes platit v míře neztenčené pro ostatní dlužníky Ameriky: trvajících obchodní deprese, všeobecná tíseň, klesání cen a kursů, neutěšené rozpočtové situace, váznoucí vývoz, dumping, klesání všech papírů, akcií, podkopaná důvěra, zkrátka vše, co Německo vždy tak mistrně a úspěšně uvedlo pro svůj bankrot.

Amerika nečiní ústupků Francii, ba naopak: svoje hranice hermeticky uzavírá, aby se do země nedostalo cizí zboží. Jak pak má Francie platit? Báchorka o francouzském bohatství a najmň o „zlatě nahromaděném v podzemních pokladnách francouzské banky“ byla už tolikrát vyvrácena, že se o ní zde nebudeme šířiti. Řekneme jen tolik, že Francie nemůže přece použití zlata, které jí bylo svěřeno za hranicemi věřiteli, k přesunům na americký trh, aniž by ohrozila normální chod svého národního hospodářství, rozvrátila svůj peněžní systém a podkopala důvěru ve svůj úvěr. Kdo by ostatně měl zájem na zhroucení francouzské měny? Američané jistě nikoli!

Hooverovo moratorium

nebylo tak geniálním nápadem, za jaký je vydávali někteří stoupenci; byla to dvojnásobná zbraň, která se dnes obrací proti svému původci: když Hoover Německo zmocnil k trvalému neplacení, proč by

dnes spojenci nežádali totéž právo za týchž podmienok? Další chybou moratoria bylo, že už svou existenci vlastně uznávalo zásadu souvislosti všech dluhů, třebaže Američané s panem Hooverem v čele stále prohlašovali pravý opak. Ostatně je základním pravidlem každého normálního obchodu, že dlužník nemůže platit svého věřitele leč s penězi, které dostane zase od svého dlužníka; vždyť tato okolnost je polehčující okolností při posuzování úpadku obchodníka-jednotlivce; proč by nemohla platit též v mezinárodním měřítku?

Důležité datum.

Ještě jiná okolnost může zachránit záporné stanovisko dnešní vládní většiny ve Francii: radikálové, kteří jsou dnes u moci, nehlasovali pro ratifikaci smlouvy Washingtonské a bude tudíž logické, aby nehlasovali pro vyplacení proincové splátky. Že debaty v sněmovně budou perné a dlouhé, to je zcela jisto. Budou však vůdcové mít odvahu říci Američanům otevřeně a bez obalu: nemůžeme? Bylo by to v zájmu další budoucnosti celé Evropy, a datum 15. prosince se může snadno stát kritickým dnem pro celý kapitalistický svět.

Splátka z 15. prosince bude mít ještě jiný význam pro nás všechny; už celé dva roky čekáme na nějaké odvážné činy, na nějakou řádnou iniciativu se strany vládnoucích kruhů, které se vždy vytáčely s poukazem na nastávající volby v Anglii, Německu, Americe a bůhví kde ještě. Říkalo se nám, že nelze nic podniknouti, dokud Anglie nevolila, dokud v Německu není jistoty o složení sněmovny, dokud presidentské volby v Americe nečinily konec dosavadní nejistotě. Čekali jsme, kdy a až velké volební prádlo bude vypráno; teď dokonce víme, jak volby dopadly v Belgii. Velké sliby o „likvidaci války“ a pod. se nyní budou musit konečně uskutečňovat. Ti, kdož stále slibovali a nic nedělali, budou nyní vědět, že poslední datum je 15. prosince, ledaže by Spojené státy prodloužily svoje moratorium; pak by ovšem politikové získali zase jeden rok a muselo by se začít znovu. Jest si tedy přát, aby energické a nesmlouvavé vyřešení amerického dluhu postavilo evropské politiky před hotovou skutečností, aby konečně upustili od nejasných formulí a přešli ke kladné politice realizací; příští světová konference hospodářská jim poskytne příležitost a bude se na ní mluvit hodně svobodněji, když otázka dluhů bude jednou pro vždy rozřešena. Vždyť Amerika slíbila svou účast jenom s tou podmínkou sine qua non, že na konferenci se nebude mluvit o dluzích; kdy však — pro boha! — se má o těchto věcech mluvit? Nové moratorium by znamenalo, že by se zase o dluzích „nemluvalo“ a otázka by byla znovu odsunuta ad calendas graecas.

Pavel Spiess (Paříž).

poznámky

Socialisté a úředníci

V dávných dobách popřevratových, které se nám zdají být svou živostí a myšlenkovou čílostí už jen snem, v dobách, kdy se říkalo, že je za pět minut dvanáct před sociální revolucí a diskutovalo se o plánech socialisačních, měli naši socialisté rozumné stanovisko k úředníkům. Byli totiž zkušenostmi ze sovětského Ruska poučeni, že demokracie nebo diktatura sociální není možná bez vedení veškeré administrativy a veškerého hospodaření. V zapomenuté brožurce popřevratové „Sovětské Rusko a my“, kterou by bylo třeba vyhrabat z zaprášených skladišť „Pokroku“, ukazoval náš nejlepší znatel

Ruska — a řekl to také v jiných projevech — na to, jak demokracie záleží v prvé řadě v administraci. Socialismu musí jít o to, aby získal socialismu věrné úředníky. Socialismu bez administrativy socialistické zkrachuje a je třeba soustavnou prací úřednictvo i dělnictvo na nové období připravovat. Ale to už je dávno, co se takto do budoucnosti myslelo, a dnes jediná dobrá politika socialistická je, jak se tu na Slovensku říká, od buka k buku.

Není vidět, že by si naši socialisté byli vědomi důsledků nepříjemné skutečnosti, že se úřednictvo šmahem obrací k socialismu zády. Jak také ne: bude-li mně někdo stále namlouvat, že jsem fašista a reakcionář a ve vleku vysoké byrokracie, nakonec udělám tomuto zbožnému přání po vůli a zvyknou si na název, zvláště vidím-li, že o mne v partajích socialistických nestojí. Ve svých listech píše a citují naše socialistické strany kde jaký nepříznivý projev o Exekutivě a státních úřednících, získávající si tímto diplomatickým způsobem přízeň úředníků. Lze si tuto nezdravou politiku vysvětlit jen tou politikou „odbuka k buku“, která nevidí než svou partaj a ani už ne svou partaj, která ztratila vysoký cíl a stala se — kibicem „přirozeného vývoje od kapitalismu k socialismu“. To je právě dnešní skutečnost: nejsou jen kibicové revoluce, ale i kibicové vývoje, o němž nikdo neví, zda k socialismu půjde. Jak skutečnost vypadá, bude krize likvidována bez socialismu a hospodářský plán navrhne a eventuelně i provede třebaš generální ředitel vítkovických železáren. Což je věru přirozené, neboť věci dobře rozumí — a pravdu mají i socialisté, když k svému kibicování úředníků nepotřebují.

T.

Úroveň odborářství

„Věda praví: hospodářské konání tvoří cykly (= kruhy). Tyto vlny (!) neustále stoupají a klesají. Na vrcholu je ozdravení (?), pak zase přichází pokles, který věda nazývá krizí (?) a nejnižší bod nazýváme deprese (!).“

Takovýmto způsobem vykládá o současné krizi na veřejné schůzi ústřední tajemník veliké odborové organizace. Poněvadž nám nejde o osoby, nýbrž o zachycení a zhodnocení hlavních činitelů přítomnosti, považujeme také odborářství za hodné pozornosti. Na jeho kvalitách bude záležet, zdali a jak bude napravena mnohá křivda v lidské společnosti.

Tyto kvality jsou dvojho druhu: mravní síla nových principů a teoretická i praktická připravenost těch, kdo budou u díla. Právě mravní síly odborářství a z nich hlavně vysoko vyvinutá solidarita nás vedou k přesvědčení o významu odborářství pro nové uspořádání. Jestliže však stačí na postavení primitivní chybě nebo lávky trochu důvtipu a zkušenosti, nepostavil by nám sebe nadanější primitiv mrakodrap ani viadukt. Nic jiného neplatí pro moderní odborářství. Na řešení spleťtých otázek moderní společnosti a její ekonomie nestačí trochu znalosti sociálního pojištění. Vzdělání a zase jen vzdělání, solidní a všestranné, může jedině povznést odborářství na úroveň, které vyžaduje jeho poslání. S takovou naivitou a elementární neznalostí, jakou ukazuje hořejší citát, ovšem si nemůže odborářství činit nároku na hlas v radě. Id.

politika

Poměr českého člověka k Rusku

(Rozhovor s drem J. Slavíkem.)

Články, které prof. J. Slavík napsal po své poslední cestě do Ruska, vzbudily všude pozornost. Jeho negativní svědectví o nynějších ruských poměrech má o to větší cenu, že autorův kladný poměr k ruské revoluci byl znám a dodával rázu i jeho polemikám s ostatními historiky. Položili jsme p. dru Slavíkovi několik otázek.

1. Vaše články o Rusku působily *sensačním* dojmem. V debatách o nich lze však pozorovat, že zejména mezi mládeží je velké procento, které není schopno uvěřit jakékoliv informaci o Rusku, která není příjemná jejich politickému smýšlení. To je velký problém. Jouđíte, že je možno tyto lidi přesvědčit a jakým způsobem?

Pokládám za zcela přirozené, že značná část mládeže přijímá za bernou minci, co jí předkládají chvalořečníci Sovětského svazu, a s nedůvěrou slyší ty, kteří upozorňují na

stinné stránky bolševické revoluce. V ruské revoluci třeba rozeznávat dvě věci:

1. Ruský převrat je nesporně předzvěstí přicházejících velkých společenských změn, na jejichž příčiny ukázal nedávno ministr dr. Eduard Beneš ve své pařížské přednášce. Přihlásil se o slušnější místo pod sluncem čtvrtý (dělnický) stav. Jako státní a hospodářské formy se podstatně změnilы vystoupením stavu třetího (měšťanstva), tak i dnes musíme očekávat, že politické a hospodářské poměry se změní zmohutněním čtvrtého stavu. Jestliže tedy u mládeže pozorujeme sympatie k sovětskému státu, mám za to, že pramení z instinktu, charakterisujícího právě mládí. Mládež cítí nezadržitelně přicházející změnu. S ní sympatizuje, nikoli s konkrétním útvarem ruského socialistického státu, který je útvarem sui generis, vzniklým degenerací socialistických ideí pod vlivem nekulturního prostředí. Tím přicházím k druhé věci.

2. Sovětský stát je dědicem carismu, jehož vládní metody úplně přejal, ba v mnohém ohledu bolševická vláda zašla k metodám vládním, jejichž hrubost a krutost jsou skutečným výměchem všem představám, které se kdy spojovaly se slovem socialismus, ale u nástupců carů velmi pochopitelné. Nikde od despotismu nepřeskočili k ideální demokracii. Nevidí-li tuto věc naše mládež, mám za to, že je to především tím, že zná historii ruské revoluce a bolševismu z druhé ruky. Nepozoroval jsem vůbec u nás, že by se naše zanícená sovětofilská mládež dostala dále než k tradování toho, co sovětská vláda rozšiřuje svými učebnicemi (politigramotami). Kdyby naše mládež šla ad fontes, musila by z vlastních bolševických pramenů se dovědět aspoň základní fakta a odvodit z toho důsledky. Každý totiž měl by mít na paměti při posuzování toho, co se v Rusku děje, toto:

a) Bolševická strana, především Lenin sám, nepokládali za možné, aby Rusko bylo bezprostředně přebudováno na socialistický stát. Když usilovali o uchvácení moci v Rusku, odůvodňovali to tím, že v Rusku dělnictvo, soustředěné ve velkých městech, může za neutrality stamilionové zaostalé masy sedláků zničit tenkou vrstvu ruské buržoasie a tím strhnout k sociální revoluci západoevropský proletariát, podle Leninova mínění pro socialismus jedině zralý. Svaz socialistických republik měl vzniknouti v západní Evropě, která potom měla podati ruku zaostalému Rusku, aby rychlejším tempem se dostalo ze své kulturní a hospodářské zaostalosti.

b) Dnešní sovětský stát, jeho zřízení, armáda, policie atd. jsou podle jasných doznání bolševických předáků, především Lenina, Zinověva, Trockého, Stalina (i tohoto!) plody, které vyzrály pod vlivem ruské nekulturnosti. Toto doznání dokonale poráží ty, kdo doporučují slepé kopírování bolševického vzoru. Jsem přesvědčen, že nikdo logicky myslící, byť navrhne sebe radikálnější politické a sociální změny v záp. Evropě, nemůže doporučit, aby vynález „sovětského režimu“ byl západní Evropou přijat se vším všudy, jak to nabízejí moskevští hlasatelé diktatury proletariátu. Je totiž nelogické, doporučuje-li se f o r m a sociální revoluce země nekulturní zemím s kulturou velmi pokročilou.

3. Nekritický obdiv mládeže pro SSSR je částečně dán postojem našich některých autorit, které lámou kopí za SSSR (na př. Zd. Nejedlý). Ti ukazují na kladné a pokrokové prvky v ruské revoluci, ale neukazují na stinné, ba odporne stránky sovětského režimu. Stojí zřejmě na stanovisku, že odhalováním a káráním černých stránek uškodilo by se stránkám kladným. Tvrdí dokonce, že se tím slouží reakci. Pokládám toto stanovisko za škodlivé, poněvadž nic tak nediskredituje věc socialismu a sociálního pokroku jako to,

jestliže pokrokoví lidé jako pštrosi strkají hlavu do písku před barbarsky primitivními metodami, jimiž se „buduje“ v Rusku socialismus. Mám za to, že právě tito sovětofilové dávají nejlepší zbraň do rukou konservativcům a reakcionářům, dávající (mlčením) souhlas k metodám, jež nevyrostly ze socialismu, nýbrž z ruského despotismu. Přiznám se, že jsem ve své knížce „Bolševismus v přerodu“ fakty a daty, uvedenými z bolševických knih a pramenů, sledoval vědomě cíl vyvolat diskusi o tom, jak se vyvíjel sovětský stát, jaké síly se tu uplatnily atd. Bohužel, naši nadšení obránci sovětského svazu spokojují se raději tirádami, vyzvedáváním jednotlivostí, sofistickým uskakováním od these, kterou jim položíte. Uvedu příklady. Řekl jsem již, že Lenin nepokládal Rusko za zralé pro socialismus. Proč? Protože se s počátku držel klasické poučky Marxovy, že „žádný společenský řád nezmizí, dokud všechny produktivní síly, jež v něm dřímají, se neusměrnily, a že nové formy společenské nevznikají, pokud neuzrály některé materiální podmínky jejich existence v lůně staré společnosti“. Na místo toho však, když bolševici se zmocnili v Rusku vlády a čekaná revoluce na západě se nedostavila nebo aspoň ne v takové formě, jak si to bolševici představovali, Lenin vytvořil svou zcela opačnou teorii: aby proletariát mohl se rozvíjet, musí především uchvátiti moc, prostředky výroby, pomůcky ke vzdělání atd. Zde jasně vidíte, jak Lenin zvláštní ruské poměry, kde několik set tisíc dělnických rodin vystřídalo ve vládě sto tisíc rodin poměščíků, povýšil na „zákon“ socialistické revoluce. Lenin však na sklonku svého života šel ještě dále. Pokusil se teoreticky nejen ospravedlnit krutost a krvavost ruské revoluce, ale prohlásiti tuto drsnost za přirozený zjev každé proletářské revoluce. Dokazoval to tímto děsným sofismatem: Vládnoucí buržoasie utiskovala a vykořisťovala proletariát, ale nemohla mu zlomit krk, poněvadž jej k svému živobytí potřebovala. Proletariát však buržoasie k živobytí nepotřebuje, proto jí úplně hubí, zbavuje života. Tyto „socialistické“ poučky, pokud vím, nikdo ze sovětofilů se neodvážil hájit. Mlčí se o nich, ač právě o ně sovětská vláda opírá své barbarské činy (na př. zničení zámožné a ovšem i nejpilnější vrstvy selské). Vliv nekritických sovětofilů na mládež je opravdu umožněn tím, že mládeži o mnohých základních thesích bolševismu opatrně mlčí.

V poslední době na mládež působí svůdně některé úspěchy sovětského budování, propagované sovětskou vládou způsobem opravdu rafinovaným. Ukazuje se na jednotlivé „zázraky“ (Dněprostroj, Magnitogorsk atd.), ale velmi opatrně se zamlčuje, jak toto budování rudého průmyslu je extenzivní a jak je jedině umožněno dokonalým vyčerpáním národního jmění, které má také své dno. Charakteristická po té stránce je kniha všemocného sovětského komisaře Grivka, „Pětiletka“, přeložená též do češtiny. Třeba autorem je odborník ve financích, je tam úplně zmlčeno, jakým způsobem sovětská vláda z národa tlačí prostředky na své budování. Totéž platí o kulturní frontě pětiletky. Vyzvedávají se světlé jednotlivosti, ale duševní ztráty, které sovětské metody působí, se nevidí nebo jsou zakrývány. O tom však na jiném místě.

Konečně nemohu se nezmíniti ještě o jedné příčině, proč naši mladí nejsou ochotni věřiti kritickým zprávám o SSSR. Na školách (středních a vysokých) neslyší vůbec slušného poučení o bolševické revoluci (viz na př. naše učebnice dějepisu a zeměpisu). Naši profesori jsou většinou naivní sovětofovové, kteří dychtivě mládeži vykládají velmi často holé bajky o bolševicích. Čilejší žáci snadno se přesvědčí, že jejich školské „autority“ vykládaly jim protisovětské pohádky. Přenesou přirozeně nedůvěru na každého, kdo mluví o stinných stránkách SSSR. Zde jediným lékem mohou být

dobře, na solidních informacích založené knihy o ruské revoluci a revolucích vůbec.

2. Četl jste zajisté reportáže některých našich mladých spisovatelů, zejména levého směru, kteří byli krátkou dobu v Rusku a pak popsali své dojmy. Jaký dojem máte z jejich knih? Co soudíte o jejich poznávacích schopnostech? Jaké požadavky byste kladl na cizího návštěvníka v Rusku, aby byl schopen pozorovat poměry objektivně?

Po návratu z cesty po SSSR napsal jsem do „Národního osvobození“, že bude třeba podrobiti kritice zprávy českých výletníků do SSSR. Učiním to v jmenovaném deníku — po námitkách, které v nejbližších dnech budou některými opONENTY uveřejněny proti mému způsobu referování. Zde povšechně jen několik vět. Nechci kritisovat poznávací schopnosti našich „mladých levých“. Zato mnoho bych vytýkal zkoumacím a referentským metodám těch, kdo po krátkém výletu do SSSR přinášejí svou pravdu o Rusku. Naši mladí lidé jezdí do SSSR nepřipraveni. Případají mi jako návštěvníci cizích obrazáren, kteří se nepokusili předtím osvojit si základní vědomosti a malířském umění, dějinách malířství a p. Nemám aspoň jediného českého spisu našich mladých, z něhož bylo by patrné, že autor se staral seznámit s teorií revolučních hnutí. Nevidím také, že by se někdo před návštěvou Ruska seznámil podrobněji s průběhem ruské revoluce a s ruskou minulostí vůbec. Pozorují, že i dějiny bolševické strany znají povrchně. Jako diletant píše o proběhnuté obrazárně podle tištěného „Průvodce, tak náš mladý člověk jen „zčeštuje“, co se dovídá v sovětských propagačních příručkách, po případě, co mu živí sovětský průvodcové napovídali. Že nemůže, nejsa připraven, kontrolovatí věcné nesprávnosti těchto zdrojů, nepřekvapuje. Podivné však je, že našim lidem při čerpání ze sovětských pramenů selhává logika. Přijímají za bernou minci argumenty bolševických apologetů, jež jsou chybné na první pohled. Sovětskému svazu se na př. vytýká, že tam absolutně schází svoboda tisku. Sovětský apologet odráží námitku poukazem, že také v zemích kapitalistických není svobody tisku, že se zabavují noviny, brožury, knihy. Český sovětofil papouškuje tuto námitku, netuše, že je logickou fulací hájiti absolutní nesvobodu tisku poukazem, že jinde není absolutní svobody. Tvrdí se, že následkem nesvobody tisku mladé sovětské pokolení má zcela zkřivené představy o zahraničním světě. Náš sovětofil se domnívá, že láme námitky poukazem, že se u nás také málo ví o SSSR, po případě, že se stále šíří o bolševicích různé bajky. Nechce rozumět rozdíl mezi státem, kde se připouští pouze tisk vládní strany, a státem, kde smí vycházet tisk nejružnějších politických odstinů, také ovšem komunistický. Bolševické vládě se vytýká, že mřhá lidskými životy. Český sovětofil nám dá toto kontra: Což se nestřílelo na dělnictvo v Radotíně, Košútech, Polomce atd.? Ani se nezardí při této logické subrepci. Srovnává dva případy prolítí krve, věci v každém případě politováníhodné, ale nevidí, že je snad nějaký rozdíl, hájí-li vláda mocí svá nařízení, či střílí-li se prostý venkovan, duševně stojící na úrovni dítěte, pro polní krádež v době hladu. Můžete se také dočísti s námitkou, že sovětské vládě nelze vytýkati utrácení životů, poněvadž za světové války bylo zabito na deset milionů lidí. Dobrý muž, zakládající si na tomto argumentu, soudí jako chlapeček, jenž své špatné chování hájí poukazem na nezvedenost chlapce druhého. Bolševická propaganda v ruském prostředí, málo myslícím, může si dovoliti metati logické kozelce před svými lidmi. Naši „mladí leví“ je přejímají, zapomínajíce, že prostředí je hodně jiné. Německý prof. Otto Hoetzsch, jenž nedávno vypsal své dějiny z letošní cesty do SSSR, kde je vždy vítán,

končí své úvahy větou: „Im ganzen die Unmöglichkeit des Generalurteils wieder wie immer“ (Ost-europa 1932, říjen). Je to výborně řečeno. Každý všeobecný soud o SSSR má dnes nezbytně své slabiny. Vždy lze proti němu najíti námitky a je absolutně vyloučena možnost, aby se dnes lidé plně shodli v názoru na ruský převrat. V sovětském svazu je leccos, co je sympatické. Stačí to předvésti a zastříti stinné stránky, aby cizinec byl získán. Naši „mladí“ po Rusku nechodili, nýbrž byli voděni a vozeni sovětskými orgány. Při nejmenším byli vydáni možnosti jednostranného poznání jako všichni návštěvníci cizích států, jsou-li v ruských orgánů, jež přímo mají za úkol propagovati přednosti své země. Je přirozeno, že se snadno stali obětí těch, kdo jim pobyt usnadnili, po případech zpřijemili. Jednu věc však každý, kdo píše a SSSR, měl by bezpodmínečně zachovati — úctu k logice. Opakovati slepě sofismata sovětských brožur u nás, znamená urážeti soudnost českého čtenáře.

3. Popsal jste výstižně dnešní ruské poměry. Jaký vliv, myslíte, morální, psychologický i fyzický budou míti nyní na ruský národ? Jaká se tu tvoří povaha ruského národa? Bude mít národ, který žije v takovýchto poměrech dosti vnitřní síly, aby konkuroval s ostatním světem?

Na položenou otázku o morálním a psychologickém významu neodvázil by se, tuším, dnes kategoricky odpovéděti nikdo střízlivý. Vždyť ještě dnes se učenci neshodli ani v tom, jaký vliv měla na ruský národ překotná a násilná reforma Petra Velikého. O jedné věci pochybovatí nelze. Ruská revoluce silně pohnula ruským národem. V té povšechné věci mají bolševici nespornou zásluhu. Z revoluce však vyrostla vláda, která po některých stránkách znamená pokrok, v některých však krok k horšímu. Zhoršení proti carismu (carismu poslední doby) jeví se v násilných metodách. Padlý carismus zanechal po sobě mezi smutným dědictvím otrocké návyky v obyvatelstvu, vypěstované právě násilnickým despotismem. Sovětská vláda tyto metody přejala a stupňovala. Je při veškerých svých pokusech o „vybudování nového života“ státem krajně policajtským a vojenským. Je státem, který necení život. Není v dějinách známo, aby obyvatelstvo vyrůstalo mravně v státě, kde popravují pro odcizený snop, pro hlásání jiné víry nebo pro „crimen laesae maiestatis“. Nemůže býti jinak za takových poměrů ani v sovětském Rusku, i kdyby tisíc Magnitogorsků vybuďovalo a traktory sedláckům s nebe přšely. Pokud se týče možnosti konkurence ruského národa s cizím světem, padá na váhu ohromná vitalita národa, jeho nesmírná početnost. Snad jedině ruský národ může snést experimenty, které stojí tolik hospodářských a morálních statků. Každý jiný národ bolševický způsob revoluce by zničil nebo podlomil na dlouhé věky.

4. Pokládáte za možno, že během doby by se stalo Rusko vojenským nebezpečím pro západní Evropu?

Za jedné okolnosti jistě: kdyby někde v západní Evropě, zejména v Německu, vybuchla sociální revoluce. Celá bolševická koncepce světové revoluce je dnes založena na tom, že sovětský svaz je baštou, ze které se dostane pomoci proletariátu západní Evropy. Když na podzim roku 1918 v Německu propukala revoluce, Lenin vybízel k formování třímiliónové armády na pomoc německému proletariátu. Kdo sleduje myšlenkový chod sovětské publicistiky, snadno postřehne, že k takové úsluze sovětská vláda bude vždy ochotna, nabudou-li v Německu vrchu „sověty“. Upozorňuji na poslední příznačný zjev. Letos sovětská vláda hlučně slavila patnácté výročí listopadové revoluce. V téže době se konaly v Německu volby do říšského sněmu, při nichž ně-

mečtí komunisté získali na počtu hlasů. Tato událost stačila, aby v prvním čísle „Pravdy“ (orgánu bolševické strany), jež vyšlo po jubilejní slavnosti, úvodník byl věnován nikoli jubilejním událostem, nýbrž úspěchu komunistů v Německu. V úředních „Izvěstích“ nebyl sice německým volbám věnován úvodník, ale o významu úspěchu německých komunistů napsal tam dlouhý článek Karel Radek. Týž Radek, jenž roku 1918 tajně pronikl do Německa, aby „pomáhal“ tamní revoluci. Tehdejší německá revoluční vláda jej uvěznila a na konec neslavně vyhostila se země. To nevařilo, aby Radek neztratil víru v bolševickou revolučnost německého proletariátu. Neztratil ji, jako ji neztratilo vedení bolševické strany.

Připomínám ještě jeden moment. Když bolševici se zmocnili vlády, jedna část strany protestovala proti tomu, aby se uzavíral mír s Německem a Rakouskem. Stála na stanovisku, že bolševické Rusko má vésti „svatou válku“ proti kapitalistickým státům jako revoluční Francie po svržení krále bojovala proti evropským feudálním monarchiím. Lenin tenkrát zchladil revoluční výbojnost některých svých soudruhů poukazem, že Francie mohla si boj proti Evropě dovolit, poněvadž byla technicky pokročilá. Zaostalé Rusko nemůže to učinit, ježto technická převaha je na straně protivníků. Krom toho Lenin tenkrát ukázal na to, že nelze světovou válkou znavené sedláky, to jest ohromnou většinu ruského obyvatelstva, hnáti do boje za „socialismus“. Ani po 15 letech v bolševickém vedení v zásadě se nic nezměnilo. Strana, která násilně zničila své odpůrce doma, neodřídá se toho, aby vojensky „pomohla proletariátu“ v jiných zemích, bude-li vyhlídka na úspěch. V takovém případě žádné „pakty o neútočení“ sovětské moslemíny nezadrží. Vždyť slovo dané „kapitalistické vládě“ bolševik dodržeti nemusí. Vojenská intervence sovětského státu v záp. Evropě závisí na vývoji tamních poměrů. Kdo věří v možnost komunistického převratu v Německu (po případě ve Francii anebo v Anglii), musí počítati s tím, že Moskva v tom případě přijde nově říší „sověťů“ vojensky na pomoc.

literatura a umění

Jiří Walter:

Padesát filmů mluví česky

Příležitost k dojetí.

Takové tiché jubileum, které člověku promluví k srdci, a o němž naše špatné noviny nepíší. Malý český člověk si vybudoval z nepatrných prostředků a z nepatrných podpor kontingentních jeden svůj průmysl. Malý český člověk má na tento průmysl své svaté právo, a je dobře, že se našli větší čeští lidé, kteří mu jej vybudovali. Budovali a budovali jej, vedeni jsouce idealismem našich národních buditelů, jak o sobě říkávají, a dobře míněnou snahou, aby na tomto buditelském idealismu vydělali více, než někdejší vlastencové z různých bud. Jejich sen se splnil: oni mají dnes ze svého čistého nadšení, ze státní podpory kontingentní, z kaucí biografů a z výnosu vstupného své peníze na straně. A my máme před sebou padesát českých filmů za necelé tři roky.

Takové tiché jubileum, které si zaslouží, abychom se nad ním s dojetím zamyslili.

Spisovatel před tribunálem.

Český spisovatel Ladislav Vančura věnoval různým otázkám, jež se týkají těchto padesáti filmů, jež mluví česky, několik estetických poznámek na jedné bohatě navštívené studentské schůzi minulého týdne. Jeho přednáška, psaná v těžkém essayistickém baroku, poněkud neúspěšně narážela na hradby protiintelektu tohoto studentského tábora lidu, který patřil do jiného věku než autor „Markétky Lazarové“. Bizarní situace, v níž nositel státní ceny, velice ryzí umělec stylu a jeden z lidí, kteří opravdu dovedou česky, musil jako před tribunálem hájiti své právo na to, aby tvořil jediné krásu, jak se mu zlíbí, tato situace byla nejvyšší poučná odpověď na otázku, jaký dnes má účel umění. Vančura upřímně hlásal, že umění má poslání věčné a že je třeba jenom umění velikého. Ostatní manifestovali (konsumenti manifestovali), že prý nemají interesu o věčné umění a že chtějí umění potřebné. Chtějí něco, o čem můžete docela klidně esteticky dokázat, že to není uměním, co však má formální i látkový vztah ke své době, co z ní roste a na její otázky odpovídá, co má její obsah a její problémy. Vančura pravil: „Ale odpusťte, já přece mám právo psáti baladu, když chci psáti baladu . . .“ Ano, ale my nečteme balady, říkali na to někteří v rozpacích a jiní arogantně.

Tato přednáška českého spisovatele o filmu jakožto umění a její ohlas byly poučnejším východiskem pro zhodnocení naší filmové tvorby, než kdovíjak obsažná anketa.

Stavitel chrámu.

Stavitel, který je rafinovaným znalcem všech fitness formy a kultivovaným požívačem dokonalých uměleckých požitků, bez ohledu na svět a století, z něhož vzešly, stanul v českém filmu jako emisař opatřený plnou mocí a všemi potřebnými prostředky, poslaný někam do nomadické divočiny severní Sibíře, aby tu během jednoho roku opatřil lidem, žijícím v děrách a slaměných kupách, všecken komfort západní civilizace. Emisař Vančura se rozhlédl po nehostiném kraji, a rychle se orientovav pravil: „Především musíme zbudovati obrazovou galerii, aby se lidu dostalo Umění.“

V nomadických poměrech české filmové divočiny dokázal Vančura s nesmírným obětováním obrovské práce a času vyprovokovati režiséra, jemuž nikdo nesmí vyčítati, že by se byl dopustil sebe menšího uměleckého pokusu v nějakých svých třiceti dosavadních filmech, aby udělal příběh mladých lidí, do jehož filmovosti sice ještě mnoho chybí, který je však přece jen věcí slušných lidí. Nevystavěl obrazovou galerii, ale udělal něco užitečného: řekněme třeba čekárnu. Napoprvé to přece jen něco znamenalo.

Ale Vančura bohužel po této první zkušenosti a po necelém úspěchu dospěl k přesvědčení, že teď potřebuje naše filmová Sibíř: stylovou katedrálu. Představuje si, že potřebujeme film formálně dokonalý, bez ohledu na obsah, bez potřeby určité tendence, bez ohledu na časové umístění; že potřebujeme nějaké krásné dílo dokonalé formy.

Tenhle estetický názor, který ostatně sdílejí mnozí kultivovaní lidé, kteří v českém filmu ještě nepracovali, je protipólem oněch nomadických komercialistů, kteří všechny české filmy dosud dělali. Na jedné straně estetické náboženství zasvěcenců umění čistého a velikého, na druhé nezvedené a nevychované kvítko

českého filmu, které se nenaučilo ani nejzákladnějším požadavkům slušné společenské manýry. Co s nimi?

Čemu se říká přítomnost.

Kdykoli se dostalo některé romantické a poromanticky dekadentní umění do vzduchoprázdna, byl jediný recept na ozdravení nemocného světa: vrátit se k realitě, k věcem, k obsahu. Mezi kýčovitou šablonou strašně falešného, kulisovitě kaširovaného, hrozně nudného a bezcharakterního českého filmu na jedné straně, a mezi estetickými recepty na straně druhé, můžeme přinést české (a vůbec světové) filmové tvorbě jedinou radu: vrátit se ke skutečnosti. Objevit něco hrozně vzdáleného: dnešek. Dát filmu naše problémy a naše otázky, ukázat v něm to, co nás trápí a obveseluje na tomto světovém řádu, vysnát se tomu, co se hloupě nad námi nadouvá a zpitvořit všechno, co se nazývá nezbytnostmi dnešního politického a sociálního řádu, ukázat náš všední život, a hned nás nad něj nadnesti a dát nám k němu poměr zítřka.

Vykašlati se na problémy tak zvané formy, falešné formy a priori, nýbrž dát filmu životní obsah: obraz reality a současně zaujmouti poměr k ní, vyjadřovati dnešek jednou s nenávisť, po druhé s důvěrou, po třetí se smíchem, to je věcí přesvědčení každého tvůrce, ale vyjadřovati dnešek. Kdo má rád kostymy čtrnáctého nebo osmnáctého století, přejme mu tuto zálibu, kdo chce mít v pozadí svého děje moře a kdo hory, ať si dopřejí těchto přírodních rámců, kdo chce venkov, ať jde mezi sedláky, a kdo chce veliké město, ať ukazuje poslance v parlamentní restauraci, chudáky ve vagonových barácích, holky na Václavském náměstí, studenty v mense, lokálkáře v redakcích, vrchní číšníky po práci, žebráky v krásných pasážích, dívky u Expressu v automatech, lidi obědvají slanou housku, vrátné v průjezdech a kluky od liftu, ředitele biografů v kanceláři a slečnu z kanceláře shánějící na čínži — ať každý z filmových ředitelů, autorů a režisérů si dopřeje kterékoli milieu chce, ale ať je to proboha opravdu dnešní milieu. Ať pak je rozpustilý nebo tragický, ať je ironicky kousavý nebo cynický, ať je pedantský sociolog nebo naturalistický reportér — ale ať nám ukazuje v této své manýře opravdu naše otázky, naše rozpory, naše problémy, ať vyslovuje naše protesty a formuluje naše naděje.

V a j í č k o C h r i s t o f o r o v o .

Ruský film se nestal největší událostí nové filmové historie proto, že objevil nesmírně zajímavou techniku, že se začal dívat na svět kolmo nahoru a šikmo dolů, že fotografoval lidi skrze sítě, mříže a řešeta, že se díval na obrovské celky v hravém zmenšení přes kolosální detaily, že začal místo celých lidí ukazovati jen jejich koutky úst, nebo lalůček ucha, místo pochodujících davů jen nohy v blátě. Ruský film dobyl zeměkoule proto, že napřed dobyl své všední reality. Svět objevil Rusy, když v úžase poznal, že oni dovedli objevit svůj svět.

Jediným problémem českého filmu je, aby našel nesmírně odlehlý a fantasticky strhující námět: aby našel Československou republiku r. 1932 s jejími lidmi a otázkami.

Č e s k ý f i l m u v ě d o m ě l e n u d í .

Najde-li ji, pak bude český film věcí, do které nám něco je. Dnes je český film věcí, do které nám nic

není, do které mně, tobě, jemu, komukoli ostatnímu v tomto státě vůbec nic není.

Padesát filmů zhotovených v necelých třech letech mluví česky. Ale jenom zdánlivě, jenom slova tak znějí. Ve své podstatě totiž těchto padesát filmů mluví špatně, mluví nanicovate, mluví hloupě. Že všechno to, co nám říkají, je špatnou češtinou obrazovou, to bychom jim nezazlívali nejvíce, poněvadž to už je věcí talentu a hlubšího posvěcení. Třeba už celý český film až dosud reprezentuje jedinečnou sbírku netalentů, z nichž jenom asi dva či tři zúčastnění mají jen docela málo vkusu a trochu schopností jakž takž rozumně plagovati cizí nápady — třeba že tu toto posvěcení tak dočista chybí, prominuli bychom mu tento biologický nedostatek, kdyby byla patrna vůle alespoň ve volbě prostředí a námětů (což je aktem vůle a nepředpokládá genialitu), aby nám český film ukázal snahu přiblížit se své době.

Ale on před ní prchá na sto honů. Český film je nejnudnější kolekcí nezábavných nečasovostí.

Z r a d a v z d ě l a n c ů .

Proto byli v právu ti straníci spisovatele Ladislava Vančury, kteří mu po rozvinutí jeho názorů na film vmetli výtku l'art pour l'artisty a nazvali ho dekadentem. Nebyl to projev nedůvěry k němu: byl to jen apel, aby byl přivolán k životu. Vančura je dnes nejvýznamnějším exponentem intelektu a talentu, vsazeným do řad českého filmového podnikání. To ho nesmírně zavazuje a dává mu obrovskou odpovědnost.

Zavazuje ho to, aby nešel cestami ostatních intelektuálů, kteří se dali v českém filmu pohřbít. Josef K o d í č e k utekl do poetických dalek Čapkova „Loupežníka“ s jeho snadnou symbolikou a do konverzační zábavnosti „Ferdyše Pištory“. Jan B o r se dal pohřbít v paramountské výrobní maše „Lékařova tajemství“. Jindřich H o n z l se odhodlal oddati se úplně revuálnosti „Pudru a benzínu“ a stanul spokojeně na vyběhaných kolejkách americké frašky. Žádný z nich neměl odvahu vzepřít se šabloně a využití moci, která se jim dostala do rukou, ke skutečnému dílu.

Nikdo z nás není zvědav na to, jak se bude dívat Ladislav Vančura na „Barona Prášila“, jehož spolupráce mu byla svěřena. Každý z nás nemůže než konstatovati, že nám dnes nic není do baronů Prášilů. Ale autor „Pekaře Marhoula“ je nám dlužen i ve filmu pekaře Marhoula z roku 1932. To je dílo, které od něho očekáváme a žádáme. Protože český film není problémem obrazové formy, ale strašlivým problémem námětu, obsahu, themata, předmětu. Především je třeba, aby nám český film něco říkal. Jak to bude říkati, to je věcí druhou. Žijeme v době, kdy záleží zase jednou na tom, jaký slova mají obsah, ne na tom, jaký mají zvuk. Tvrdí-li naši poetisté opak, mají za to satisfakci, že je nikdo nečte: nepřáli bychom si, aby nám intelekt, který se začíná v českém filmu přece jen pohenáhl uplatňovati, počal uváděti i film do růžových zahrad formalistických hříček. Problémem českého filmu a českého umění není poetismus a formalismus, nýbrž přítomnost. Programem filmu, nejživějšího a nejaktuálnějšího z umění, nesmí býti útěk do alchymie formy a poetické eskamotáže, jeho programem nemůže býti skleník a akvarium, v nichž realizují své poetické vise naši výtvarníci a naši poeti. Programem musí býti odvaha, podívatí se tváří v tvář své době.

Ti lidé, kteří udělali dosavadních padesát českých

zvukových filmů, byli zbabělci, spekulanti, obchodníci, kramáři, oportunisté, hračkaři. Oni jistě ještě padesátkrát dokáží, že film udělají nedovedou. Je to jejich osobní záliba, na niž je možno i nadále reagovati tak, že člověk na české filmy nemusí konečně chodit. Ale právě proto nás musí zasmušit ono bloudění v hájích neplodné estetiky u básníka, o němž věříme, že by opravdový film udělali dovedl.

František Kubka:

Úsměv revoluce — Michail Zoščenko

Jediný skutečný humorista revolučního Ruska, Michail Zoščenko, má mezi všemi současnými ruskými spisovateli jediný skutečně smutnou tvář. Kulatá ukrajinská hlava, husté, pečlivě rozčísnuté vlasy, ostrý profil, tvář s výrazným, poněkud zahnutým nosem, oči mdle polozavřené, jemně kreslené vyholené rty, elegantní postava v pečlivém evropském obleku, celý vnější člověk naprosto čistý a naprosto západní. Pochází jako všichni humoristé ruští — od Gogola po Averčenko — z Ukrajiny, kde se narodil v Poltavě roku 1895 z rodiny umělecké a šlechtické. Ačkoli to houževnatě zapírá, studoval klasickou střední školu a práva.

Roku 1915, kdy pod údery porážek ruská mládež pochopila svou povinnost a vysokoškolští studenti šli dobrovolně do zbraně, vstoupil i dvacetiletý Zoščenko do vojska. Stal se důstojníkem, byl raněn, otráven při plynovém útoku, dostal srdeční vadu a byl jmenován štábním kapitánem. Roku 1918 šel znovu dobrovolně na frontu. Tentokrát v rudé armádě. V létech občanské války, hladu a teroru prožil „prvotní stav lidstva“, který tenkrát v klasické povídce jeho přítele a učitele E. Zamjatina, „Mamaj“, nabyt definitivního, tisíckrát napodobeného a nikým nepřekonaného výrazu. I Zoščenkovým útočištěm byl kruh „Serapionových bratrů“ a jejich pokus o vyzdvížení reality do sféry abstrakce. První povídku otiskl v „Petěrburském Almanachu“ roku 1921, který byl rokem vzniku nové ruské prózy.

Zoščenko je dnes nejčtenějším spisovatelem Ruska. Ale pronikl rychle i za hranice. Není většího deníku, kde by se byl za jedenáct let své literární činnosti doposud neobjevil v překladu. Líbí se proto, že jeho povídky zaberou nejvýš půldruhého sloupce, že se při nich čtenář aspoň pousměje a že si lze podle nich představit život na neznámé sovětské pevnině. V Evropě čtou Zoščenkovy humoresky rychle a povrchně, jako se vůbec čtou humoresky. V Rusku má jeho vtíoná short story hlubší umělecký i mravní význam. Marxistická kritika začíná však poněmáhu Zoščenko soudit a odsuzovat. Vytýká mu jeho „anekdoty“ a nedostatek vážného poměru k sociálním úkolům literatury. Zapomíná, že za anekdotami a veselými příběhy je skryta velmi vážná tvář člověka skoro hrdinského. To vědí mladí spisovatelé, kteří budují novou ruskou prózu a hrdě vzpomínají, že tento „anekdotář“ vyšel současně s nimi do zápasu o novou formu a že je zatím mnohdy překonal.

Zoščenko je z rodu těch, kteří pro samou bolest nikdy nezaslí. Jeho bolest je přesvědčení, že mezi ideálem — a hlavně sociálním ideálem — a skutečností je

nepřeklenutelný rozpor, a že tento rozpor je tak prudký a brutální, až se člověk směje. Smích vzniká z náhlého porušení logické rovnováhy. V případě revoluce tuto rovnováhu porušili ti, kdož se domnívali, že z všedních lidí nadělají škrtnutím pera hrdiny a světce. Zoščenko poznal, že malichernost je věčná.

A na tomto poznání vystavěl svou filosofii komiky. Svět jeho povídek je „velká všesvětová proletářská revoluce“ z žabí perspektivy. V první jeho knize, „Povídkách Nazara Iljiče, pana Sinebrjuchova“, je to drobný maloměšťák, osobnost velmi rozumná, povídavá a svým způsobem vzdělaná, civilní Švejk provinciálního města, plný jistoty a samolibosti, který měl čest dělat světovou válku a revoluci a našel tak svou malou životní radost. Zoščenko si vytvořil pro pana Sinebrjuchova — Modrobřicha (komická jména, toto dědictví humoristické tradice, mají u tohoto spisovatele svou přísně vytčenou funkci) — vlastní řeč, kterou později rozehrál do virtuosity. Je to „skaz“, řeč všedních lidí, rozprávka, odpozorovaná postavám, žijícím na pomezí negramotnosti a polovzdělanosti, horror, který je slyšet v čajovnách, traktirech, při pohřbech a na manifestacích, kdy do jadrnosti a přirozenosti falešně zaskřípe novinářská fráze, věta z brožurky, úsloví kalendářové. Otcem provinciálního „skazu“ byl N. S. Lěskov, půl žurnalista, půl maloměšťský Breughel. Řeč ruské revoluce v její komické kaudenci vytvořil literárně Zoščenko.

Humor této řeči je velmi dobrácký a srdečný. Nejvíce trampot nadělají jeho hrdinům cizí slova, která za revoluce narostla na lidovém jazyku jako na vlašťovce nepotopí křídla. Klopýtá se přes ně na každém kroku. Nový hodnostář i prostý obyvatel říká místo „vyhazov“ — „evakuace“, místo „nápad“ — „ideologie“, místo „rvačka“ — „diskuse“. Nový pathos podemílá jednoduchou větní skladbu. Opilý švec spí a „paralelně se odehrává zemětření“. Věci se dějí vždy „za příčinou“, „autor neví, co je nejhlavnější, nebo, řekněme, největikolepější v našem životě: zač stojí, tak říkajíc, existovat na světě“. Lidé začnou mluvit a mluvit, zapletou se do kliček dlouhých souvětí a pojednou udělají tečku nadávkou nebo zaklením. Slavnostně se oslovují, dopisují si: „Drahý soudruhu, drahý spisovateli, vážený sazeči!“ Celé frazérské šosáctví trochu nešťastného, trochu líného a hlavně hmyzovitě sobeckého „obyvatele“ je obsaženo v povídkách tohoto mistra a ironika konveršanti prózy. Nahá a směšná vyleze řeč průměrného občana z koupele Zoščenkovy stilisace, tak hloupě ohydná, jako svlečené typy G. Grossovy, ale dobráčtější, pokornější, skoro milá ve své pitvornosti. V tom je právě humor jižnějšího člověka: v grotesce, která není otrávena hněvem. Je to humor pro humor. Snad bolestný, ale bez vzteku a jízlivosti.

Na počátku byla u Zoščenka řeč. K ní si přimyslel své postavičky. Jsou to lidé ruské revoluce. Mají všichni více méně hlad, rozbité boty, třikrát obrácené svrchníky, na hlavě čepici, v srdci pýchu nebo úzkost. V době zničeného kapitalismu myslí hlavně na peníze a s prázdným žaludkem touží nejvíce po teplých kotletách. Nemají kde bydlet a neustále se stěhují. V revoluci kolektivistické rvou se o kus místa u kamen a o kartáč na drhnutí podlahy. Ženy se osvobodily a při tom mají v hlavě zas jen vdávání a milencem zaplacený

Život a instituce

Franta Kocourek:

Pomoc!

(Ze života na pražské periferii.)

I.

Počet lidí, kteří jsou ochotni věřit, že bída je pustý výmysl komunistických agitátorů, se v posledním roce silně zmenšil. Úměrně k tomu, jak krize zasahovala stále širší okruh a jak stoupala do výšky společenského žebříku. To už je tak, že devadesát devět procent lidí začne mít pro bídu pochopení, teprve když jim samým začne téci do bot. Ale z těch, kdo se domnívají, že jsou o bídě ostatních informováni, ví jen malé procento doopravdy a konkrétně, jak je některým lidem zle.

Hovoříte-li o tom s někým, kdo má svědomí a přehled situace, narazíte často na argument: „Bída ovšem existuje, a v dnešní době je jistě větší než jindy, ale ve skutečnosti není tak hrozná, jak se tvrdí. V té věci se mnoho přehání.“ Fakt, že je na tom něco pravdy, nesmí však padnout na váhu tak silně, aby zatlačil do pozadí daleko důležitější fakt, že skutečně existuje velká, hrozná, až neuvěřitelná bída. Ne někde daleko, na Podkarpatské Rusi, ani ne někde v Indii, nebo v tom ohledu neobvykle oblíbeném Rusku, ale v naší největší blízkosti, za okny, kolem nichž třeba denně chodíme.

Abychom si udělali názornou představu, jak to dnes vypadá mezi těmi, kteří byli přes své zoufalé úsilí vrženi na pokraj společnosti, vydáme se na cestu pražskou periferií. Zaklepáme na dveře dřevěných baráček, vagonů, změněných v domky. Zajdeme i k lidem, kteří nemají ani střechu nad hlavou, protože i takový vagon, jak uslyšíte, je podnik poměrně luxusní. Vlezeme i do cihelen a pískovcových jeskyň v těsném sousedství statisícových a milionových vil, do brlohů, kde žijí lidé způsobem, v němž moderní civilizaci připomínají jen pomačkané večerníky starého data.

Jde o rychlý průřez a rychlou informaci ještě před tím, než udeří mrazy, jichž se ti nejpotřebnější bojí jako smrti. Jak někteří lidé bez vlastní viny bydlí, jedí a žijí koncem roku 1932. Z dlouhé řady příkladů, které by nebylo možno uvést pro jejich početnost ani v nejkřiklavějších ukázkách zdaleka úplně, uvádím jen několik, zvláště typických.

Pohled na kolonii u Bulovky.

Je nedělní prosincové odpoledne. Kolem sanatoria Sanopz a malvazinského hřbitova se dáme s kopce silnicí, která vede do Jinonic, kolem Waltrovy automobilky. Na konci svahu, právě tam, kde začíná silnice stoupat, stojí první domky kolonie u Bulovky, patřící do Jinonic.

Asi sto pohromadě jich tu najdete, domků a domečků. Všechny mají zahrádku a plot, i když v té zahrádce nemají docela nic zasazeno. Procházíte-li tudy na délku po silnici, nebo napříč úzkými uličkami, uvidíte, že i taková malá kolonie je svět, který má svou pečlivě odstupňovanou hierarchii. Od nejchudšího baráčku, v němž zůstane, až k blahobytné skoro vilce, nazvané „Jarmila“, s několika slepými okny, na jejichž dřevěné výplni jsou namalovány olejovými barvami bohaté záclonky, teploměr a pelargonie, je tu škála jistě deseti zřetelně viditelných stupňů: od bída k blahobytu.

Celkem se tu dají najít jen asi tři domky, kde není víc než jedna místnost. Z velké většiny tu mají místnosti dvě, ale to není vrchol blahobytu. Na jedné rozviklané

lístek do kina. Doktoři vyhazují nemocné, kteří násilím dobývají papírky na pokladnu, v kancelářích se fabrikují papíry, samovar je problémem majetkovým, noví náčelníci znovu okřikují chudý lid, celý život je jepičí hemžení, shánění, páření, mluvení, zápas o pár kopějek a paprsek toho štěstí, které se vždycky vyskytne, když má člověk žaludeční katar.

Zoščenko si vybral pro své dílo právě ten průměr, který tvoří přechod ve společnosti od neosobní massy k vyhraněným osobnostem vůdců. Ulici velkoměsta a městečka provinciálního, člověka, který nic na světě nechce, nežli zlomek kultury, svobody a pobavení a za to je ochoten dělat, co se mu poručí. To není skutečný proletariát — nýbrž něco hospodářsky víc a ideově méně. Lidé sloužící za pevný plat, řemeslníci a trosky volných živností, vrstva, která přežila všechny převraty a přežije i „velkou všesvětovou revoluci“. Už jejich existence je rána do proletářských ideologií a proto sama sebou komická.

Od roku 1922 vycházela kniha za knihou ze Zoščenkova lehkého péra. „Povídky“, „Humoristické povídky“, „Veselý život“, „Opičí jazyk“, „Strašná noc“, „Vojna“, „Aristokratka“, „Nervosní lidé“ a j. a j. Množství ženských i mužských typů, sta situací a spletených fabulí. Málokdy jiná pointa nežli tragikomická: Rvačka, milicionář, kriminál, rozvod, nemocnice. Svět je totiž jen špatný vtíp a člověk bývá na konec obyčejně bit. To je stará morálka kašpárkovského divadla, Enšpígla, Simplicia Simplicissima. Rána je argument, nad nímž se diváci smějí až do slz. V pohlavku je zkonkretisování spravedlnosti.

Protože však Zoščenko, člověk smutný, nemocný a zklamaný, má srdce tak dobré a láskyplné jako tulák velkoměsta Charlie Chaplin, hrdina altruismu, vlídnosti pokory a úcty k autoritám, a poněvadž vzešel z ukrajinského kmene, který byl vtíštěn dějinami do situace podřízeného a vysmívaného, napsal i své „sentimentální povídky“ se smutnými konci. V těchto povídkách se znovuzrodil Gogol. „Svět je jediná nuda!“ „Nuda až k pláči!“ „O čem píval slavík?“ O emigrantovi, který se vrátil, kterému uteče žena se sousedem a odnese „zahraniční“ kalhoty, a který se z toho zblázní. O muzikantovi, jenž skoro zešílí, protože se vžije do myšlenky, že ztratí místo, kdyby náhodou byl vynalezen elektrický triangl. O řádném sovětském úředníku, který se zamiluje do předměstské paničky, majitelky šťastné kozy, „jež nemá, jako člověk, žádné duševní potřeby“, a který zpustne, když ho nepořádný telegrafista vyhodí ze sedla... Náměty úplně všední. Historiky skoro žánrovité, jak je psali realisté v osmdesátých letech. A přec všecko vyzdvíženo do platnosti všelidské: Věčné utrpení lidských tvorů, závist osudu.

Michail Zoščenko je větší básník, nežli sám chce uznat. Po mnohaleté povídkové průpravě a po krátké cestě do ciziny roku 1931 napsal prózu románovou a připravuje divadelní hru. Lehká ruka, která psala krátké povídky, je ruka ukázněného a vědomého umělce hluboké literární a osobní kultury. Rodokmen jeho umění je popsán jmény Gogola, Lěškova a Zamjatina. Půda, z níž roste, je nejušlechtilejší: tragická groteska lidství.

chajdĕ, hned u silnice, najdeme tabuli s oznámením „Zde se mandluje“, nad průčelím jiného zahradního domku je relief z antického života, blízko něho na střeše jiného obydlí mají pozoruhodně velký chov bílých holubů. V zahrádce, připravené na zimu, stojí vápnem preparovaná soška zajíce a poprsí romantické krasavice s loupežnickým kloboukem. Tady opravuje živitel rodiny a domácí pán chatrný záchod, o kus dál sbíjí jiný muž z prken přístěnek, aby se nevcházelo do domácnosti hned z ulice.

Nouzová stavba číslo 92.

Po obhlídce celé kolonie u Bulovky byste jistě došli k přesvědčení, že nejbídnějším ze všech obydlí je domek, na němž hlásá červenobílá tabulka, že je to „nouzová stavba 92“. Přímo ten domek není špatný: má dehtovou střechu a je v něm obchod: „Lahvové pivo, uzeniny a potraviny všeho druhu“. Domek je zděný a pěkný, třebaš nevelký. Ale hned vedle něho je dřevěná bouda, jako kolnička nebo kurník. Přisahali byste, že v tom nikdo nemůže bydlet. Ale uděláte-li ještě tři kroky vpravo, uvidíte nahoře v rohu boudy krátký plechový komín, z něhož se kouří. Jediné malé okénko má výhled do záchodu, přílepeného na boudu. Okénko je skoro celé vyplněno tváří člověka, který se cpe, patrně obědvá, třebaže jsou už skoro tři hodiny. Polyká úctyhodná sousta a je tak soustředěn na svůj výkon, že vás vůbec nevidí, ačkoliv stojíte přímo proti jeho tváři.

Až se za dvacet minut vrátíme k jeho okénku, najdeme obraz nezměněn: zarostlý obyvatel nejbídnější boudy se dosud plní jídlem. Jeho apetit nejví po dvaceti minutách polykání ani stopu oslabení. To se jaksí nerýmuje s jeho velebídným obydlím. Ptám se proto za rohem, kdo v boudě bydlí.

„Pan Hejtmánek,“ odpovídá muž, který tudy procházel někam ke své vile.

„A to je na tom pan Hejtmánek tak špatně, že bydlí v té boudě?“

„I kdepak, co vás to napadá!“ směje se muž. „To je zabobaněj pán, patří mu přece ten obchod!“

„A proč nebydlí ve zděném domku, když mu patří?“

„Protože v něm má zboží a to by se mu kazilo, kdyby topil. Postavil si proto tu prkennou boudu a tam bydlí.“

„A myslíte opravdu, že má nějaké peníze?“

„Ten má peněz! Všecko vydřel z nás, to byste koukal, jak ten nás umí svlíkat do naha! Je to lichvář, kterej si pomáhá na těch, co nemaj skoro nic. Přišel sem asi před šesti lety jako vdovec, neměl ani krejcar. A vzal si jednu Rusku, ta měla peníze. Tak si postavili ten domek, stál šest nebo osm tisíc. Tam začal obchodovat a vzmohl se, za naše peníze si pomoh. Jen se ho jděte zeptat, jestli nemá peníze! Každý prázdniny si může dovolit jezdit na dovolenou skoro až do Ruska!“

Narazil jsem i u jiných obyvatelů kolonie u Bulovky na podobné chvalozpěvy. Ale teď mineme jeho boudu, zdviženou na kůlech nad zem, aby ji nesebrala voda ze strouhy, pod boudou protékající. Široká vousatá tvář trčí dosud v okně, majitel se olizuje a nevidí nic kromě krajiny na talíři.

Příběh domu číslo 90.

Jdete-li od Malvazinek k Tinonicům, potkáte po levé straně první domek kolonie. Stojí asi dva metry nad silnicí, obehnán chatrným plotem, který tu není zřejmě pro nic jiného, než jako symbol lidské důstojnosti. Teprve až budete odtud odcházet, pochopíte, za jakou zoufalou cenu, za jaké hrdinství je tato důstojnost vykupována.

Tisíce lidí projde a projede každý den těsně pod plotem nouzové stavby číslo 90. Snad si někdo všimne jeho chatrného vzhledu. Protože je opravdu nápadný ve své evangelické chudobě a opuštěnosti uprostřed velké prostoty prázdna. Ale kdo sem kdy vstoupil, aby se podíval, aby uslyšel?

U branky v rohu plotu stojí chlapec v sešlém zimníčku, s beraničkou na hlavě, v punčochách a bačkorkách. Stojí jako socha, na jednom místě, od té doby, kdy jsme přišli k osadě, až do chvíle, kdy jsme sem zamířili. Také hnědé oči se skoro nehýbají, jen tak tiše se dívají na silnici, tlumeně, jako by se bály života.

„Je někdo u vás doma?“

„Je,“ říká chlapec a jde napřed.

Dveře domku, zasazené vzadu, se strany polí, se otvírají. V jedné místnosti, kterou obsahuje budova, je žena a dítě. Žena asi osmadvacetiletá, v zástěře, na hlavě dřevovou pletenou čepici, na nohou letní trampky od Bati. V ruce drží dětskou punčochu, v druhé jehlu. Spravuje. Nabízí židli, překvapena návštěvou.

„Musíte odpustit, mám to tady tak v nepořádku! Jsem Anna Mazancová,“ představuje se. „Můj muž není doma, šel se podívat na fotbal. Karel se jmenuje, byl vyučený zámečnick, ale musil do války a tak se už řemeslo nemohl doučit a je teď zkrátka dělník. Tři roky už to trvá, co těžce shání práci, poslední čtyři měsíce je docela bez zaměstnání.“

V jednom rohu stojí vyhaslá železná plotna, blízko ní na policičce skýva chleba. Na všech třech oknech jsou bílé záclonky. Jedno z nich je otevřeno, hledí do polí, čtyři holé stromy tam stojí.

„Byla jsem v porodnici, jsem v šestinedělí, tak jsem ještě slabá. Maličký? Zemřelo mi, byla jsem moc zesláblá a tak se narodilo nedonošený.“

Její tvář je utýraná, do zarudlých očí vstupují často při hovoru slzy, které nemůže zadržet, ačkoliv je jí to nepříjemné, že pláče.

„Už jsem povídala, už je to jako včas války, to je hrozný. Vždyť už je to k zoufání, ta bída, nic jiného člověk nezažije. Děti potřebujou punčochy, nejsem vstupu, abych jim je koupila. Nejsem k zavazení vo práci, nikde žádná není.“ A za chvíli zase o punčochách: „Vono se řekne, že je to laciný, ale co je to platný, pro nás to není, abysme si to mohli koupit. My ani nikam nejdeme ven, děti nejsou voblečený, a tak je vyženu jen na dvorek a sama spravuju.“

Slyšeli jste ženy, které jsou zvyklé nahlas naříkat? Ani jediný takový připravený, vypočítavý tón nevyšel z úst této ženy, ani jedině laciné gesto.

„Dnes tejden jsme neměli vopravdu co do huby, ani dětem jsem neměla, co dát. Nejhorší je to v neděli, když děti nejdou do školky, tam se přece trochu najedí. Dostanou tam v poledne zapraženu polívku a ode mne mají housku.“

Teprve teď vidíte, že to, co zvenčí vypadá jako domeček, je vagon. Od jeho obloukového stropu spadala omítka. Hospodyně to omlouvá: „Máme tu omítku špatnou, je tady strašně vlhko, tak nám to padá.“

Chcete slyšet jednou něco bližšího o nejlacinějším přenosném domku-vagonu? „Jsme tady sedm let. Ten vagon jsem uviděla u Malvazinek, měli ho skauti. Koupila jsem ho od nich za tisíc dvě stě korun. Ale mohla jsem jim dát jenom šest set korun po částech, těch druhých šest set jsem jim zůstala dlužna. Několikrát mě upomínali, taky tady asi třikrát byli, ale když viděli, jak se nám vede, tak už nás ani neupomínají. Dovož toho vagonu z Malvazinek sem mě stál dvě stě padesát korun, tři

páry koní ho sem přivezly na voze. Muselo při tom pomáhat dvanáct mužů, těm jsem musila dát sto třicet korun, takový peníze na mě! Povozníkovi Fajtovi, co mu patřil ten vůz, jsem zůstala taky dlužna.“

A po chvíli, když se znovu hlásily slzy:

„Říkám vám, nám jiného neschází než práce, aby si to člověk po troškách zaplatil. Dyť je to hrozný, jak žijeme, věřte mi, to už nejde dál! (Pláč.) Jen ať řeknou partaje v sousedství, já radši v neděli nevyjdu vůbec na ulici, protože se stydím. Můžu takhle někam jít? A jiného na sebe nemám nic než to, co mám na sobě.“

Jsou to lehké, vybledlé šaty s krátkými rukávy. Otvírá prádelník. Je tu několik dětských šateček, jedny pro šestiletého Oldu, který mě sem zavedl, druhé pro čtyřletou Zděnu, již namrzlo oko jedné zimy, když nebylo uhlí. Lékaři říkají, že by se to dalo operovat, ale ona se bojí, že by potom třebaš na nemocné oko neviděla. Otevírá ostatní dvě zásuvky, jsou prázdné, až na několik hadříků na záplaty, na okrasu jednotvárnosti. Tato matka s uplakanýma očima a rozbitým srdcem dělá zázraky pro svého muže a děti, zázraky, o nichž se v novinách nepíše, třebaže jsou vedle nich činy oficiálních politiků tak nepatrné a gesta diplomatů tak nicotná.

Kolik platíte za pozemek?

„Sto korun ročně, městu Praze. Ale kde tu stokorunu sebrat? Byla jsem na radnici a prosila pana inženýra, nevím, jak se jmenuje, ale bylo to ve třetím patře, v čísle 140, aby mi to odložil aspoň na měsíc, že to nemůžu zaplatit. Podala jsem si žádost na pražskou radnici, ale tam mi řekli, že to musím do měsíce zaplatit. Musí to prý mít do konce roku vyřízeno. Ale jak to mám vyřídit, když nemám?“

Zase slzy, ale v nich prosvítlo kus naděje:

„Podala jsem si žádost také panu Masarykovi, už po třetí, jenomže jsem ještě nic nedostala. Ten pán mi řekl, abych tu žádost na pana presidenta nepsala za svého muže, ale jako sama za sebe, to že spíš něco dostanu. Dnes tejdén jsme to tam podali a tak nevím, snad po svátcích to bude vyřízeno. Ale já nemám štěstí.“

Malý Olda, stále tak tichý, jakoby bez krve, ačkoliv živý a milý. Zakřiknuté dítě, myslím si, ale matka, jako by to věděla, říká: „Díváte se, jak je tichý? Není zakřičený, nemyslete si, ale je tak už na všechno zvyklý.“ Teď se Olda osmělil. Přinesl velkou rudou masku čerta a nasadil si ji na obličej. Snad nikdy na mě nepůsobila tak podivně divadelní maska. Nad ďábelsky sešklebenými ústy a ostrým nosem, pod dvěma růžky a démonicky namalovaným obočím zářily z vyříznutých otvorů dvě oči dítěte. Beze slova, skoro nehmute se na mě dívaly jako tajemná hladina. Ten chlapec už přetrpěl víc než mnohý dospělý člověk. Pochopil už pravdu, s kterou jeho matka tak statečně zápasí, do vysílení a každého dne znovu. Je to hrozná myšlenka, jde-li o šestileté dítě, ale bude to tak: je proto tak tichý, že už je vyrovnán s tím, co ho už tak dlouho obklopuje v jeho krátkém životě.

„To je škaredá škraboška, vidíte,“ říká matka omluvně, protože je jen z papíru. Snímá ji s tváře synka a usmívá se, že už není čert, ale Olda.

„Někdo má štěstí a dostane podporu, i když si to nezaslouží. A třebaš to proleje všechno chřtánem. Jako třebaš tuhle Pokorný, ten od pana presidenta dostal v poledne peníze poštou — a večer už z toho byl ožralý. Jedna sousedka mi říká: No jó, proč jste vůl! Proč nechodíte žebrot? Ale já na to nemám povahu. Než bych šla žebrot, tak bych radši podstoupila nevím co. Práci? Nemohla jsem žádnou sehnat, jen jednu za tři neděle mám prádlo.“

Z čeho žijete?

„Muž dostává z radnice týdně dvacet korun podpory. Kromě toho pro děti na den půllitr mlíka, pro každé čtvrt litru.“

Jistě byste se zeptali na rozpočet při takových příjmech, s penězi za prádlo třicet korun týdně, to jest čtyři koruny na den pro dva dospělé lidi a dvě děti.

„Co z toho nakoupím? Půl kila cukru, kilo mouky, to už je hnedle deset korun. Čtvrt kila loje, na polívku, osminku sádla, dvě kila brambor a trochu petroleje a dětem koupím půl kila jablek, to jim tak rozdělím, aby měly něco do školky. Protože, kdyby děti ani to jabko neměly — — Co jsme měli dnes, v neděli, k obědu? Nudlovou polívku ze zeleniny, omaštěnou lojem, do nudlí jsem dala jedno vajíčko, včera jsem ho dostala, a za posluhu pět korun, tak jsem hned koupila chleba, tadyhle ho mám ještě kus pro tatínka, aby měl co jíst, až bude zítra stát na burse práce, to trvá skoro celé dopoledne. A kdyby tam nešel, nedostal by potvrzení na těch dvacet korun, ze kterých žijeme.“

Při nouzové akci měli nezaměstnaní pracovat tři dny. „Měli za to dostat padesát korun, když budou pracovat osm hodin denně, ale voni některý z nich chtěli dělat jen šest hodin a tak jim nedali náradí a těch padesát korun je pryč. Chtěl si za ně koupit boty od Batí, za 35 korun a těch patnáct že by mi dal na živobytí.“

V části odlehle kamnům stojí v rozích dvě postele. Jedna železná dětská, druhá dřevěná, pro ni a pro něho. Ze všech prostředků, které měla po ruce, ušila povlaky na dvě příkrývky: jednu pro sebe a muže, druhou pro děti. Peřina? „Kdepak peřina! Když jsem se vdávala, dostala jsem jednu, ale musila jsem ji prodat, sto dvacet korun jsem za ni dostala, to jsme byli s mužem na Slovensku a bylo nám zle. A doma jsme měli tolik peřin, já říkám, naše maminka, kdyby mě viděla, tak by spínala na mě mnou ruce, jak vypadám.“

A co s topením?

V truhlíku u vyhaslé plotny jsou dvě kila uhlí, u toho šest kousků dřeva z kola. „Včera jsem koupila deset kilo uhlí, za dvě koruny dvacet, ale já měla jen dvě koruny deset haléřů a tak mi těch deset haléřů slevila. Z těch osmi kilo jsme zatopila na vykoupání dětí a uvařila oběd, zítra nebudu topit, jen uvařím polívku a půjdeme spat. S těma dvouma kilo musím vystačit do středy.“

Každý si vypočítá, že Anna Mazancová mluví pravdu, když říká, že s těmi necelými třiceti korunami, které má na týden pro čtyři lidi, vystačí na stravu zrovna tak na první tři dny v týdnu. Jak to ti lidé dělají! Co jíte?

„Snídáme černou kávu. Děti dostávají mlíčenku — chtěli mi jednu vzít, ta je na čtvrt litru mlíka, že to platí pro děti jen do šesti let, tak jsem je na radnici prosila, aby mi to ještě nechali, že to dítě nemá stejně co jíst. Co obědváme? Když je co, tak polívku nebo brambory, muž je celý den pryč, hledá nějakou práci a když se večer vrátí, nadrobím mu do polívky chleba. Ten hoch si na černou kávu zvykl, sám ji chce, ale děvče ji nechce, říká, maminko, proč mi to pořád dávaš?“

A co maso?

„Ježíš, maso? Maso jsme neměli, už ani nepamatuju, já bych ho už neuměla ani kupovat. Ale já říkám, vzít si provaz a — v porodnici jsem se aspoň najedla.“

Při tom stále spravuje punčošky, hnědé punčošky černou nití, které jí jedině zůstaly. Vedle dvou kilogramů uhlí a šesti kousků dřeva sestávají zásoby této nejpřehlednější domácnosti ze jmenované už skývy chleba — pro muže na zítřek — z litru polévky s nudlemi a lojem,

polévky, která musila zbýt od oběda, protože by večer nebylo vůbec co do úst. A v rezervním fondu jeden celý padesátihaléř.

Na zemi je prkenná podlaha, čistá. Ale hospodyně se omlouvá, že není tak čistá, jak by ji chtěla mít, protože může jen někdy koupit sodu a mýdlo. Otázkou, kde kupuje věci, se dostáváme znovu na muže za oknem boudy u čísla 92, na obchodníka a dobrodince chudých v této kolonii:

„U Hejtmánka kupuju. Ale von nás okrádá, já jsem mu to sama řekla, ale to víte, co to pomůže? Kilo cukru u něho stojí šest korun osmdesát, jinde šest dvacet nebo šest třicet. Mouku, kterou jinde dostanu za dvě sedmdesát, jsem u něho musila platit tři osmdesát. Sodu prodává za dvě koruny osmdesát. Malej chleba, kterej pekaři prodávají za dvě koruny, počítá Hejtmánek za dvě sedmdesát a takhle nás chudáky dře. Když si chtěl dát vybetonovat tu strouhu, co nad ní bydlí, vona tady byla jednou průtrž mračen a von se lek, že by mu to voda mohla vodnýst, vzal na to mýho muže. Ten mu tam pracoval a pravda, najedl se dobře, ale to mu Hejtmánek všechno započítal do mzdy, ještě ho nutil, aby si vzal pivo a ještě jednu láhev piva — a když jsem potom chtěla nějaký peníze na živobytí pro nás tři domů, vzal tužku a povídá na konci týdne: jo, paní Mazancová, zbylo na vás patnáct korun. Patnáct korun!“

Tvář jedlíka za oknem se ještě zaostřila. Snad ještě žvýká.

„Zůstala jsem mu dlužna sto korun, dal mě k soudu za dvě stě třicet korun, ale to přece není možný, když jsem mu dlužna jen sto korun! A paní Medvědové to udělal zrovna tak, místo sto sedmdesáti korun, co je mu dlužna, jí počítá dvě stě osmdesát!“

Zděnka, která má přece trochu barvy v tváři proti bledému Oldovi, tahá maminku za ruku:

„Mámi, dej mi chleba!“

„Nemám, Zdeničko.“

„Máš,“ tvrdí maličká, a hned ukazuje na skývu, o níž už byla dvakrát řeč.

„Ale to je pro tatínka na zítřek!“

„Mami, proč netopíš?“

Na silnici hraje vytrvale kolovrátek pro nedělní obecnost, jehož tu toho dne přejde spousta. Vypadají tak podivně z tohoto okénka, v úzkém pruhu pod záclonkou! Jdou nastrojení, v těžkých zimních, raglánech, kožiších, se svými ženami a dětmi. Někteří z nich ukazují nahoru, přímo do oken čísla devadesát, se slovy, která není slyšet.

„Máme to tady jako hotoví žebráci, vid'te!?“

To je nejhorší věc, kterou si dovede tato žena představit: žebrat. A podobat se žebrákům. Ptám se, jak to vypadá u známých v kolonii.

„Oni tady byli lidi, co se měli moc špatně, ale časem si pomohli. Jako tady paní Z. — ta je tu zároveň s námi, ale teď už má pokoj, nábytek lepší, než některá paní a dopřeje si všelicos, o čem se mně ani nezdá. Z čeho to mají? Všechno ze žebroty. Vyžebrají všechno, i nábytek. Jsou chudý lidi, ale jsou taky takoví, co jen dělají, že nic nemají. Nebo jsou lidi, kterým není možná pomoci, protože všechno propijou.“

Až začnou mrazy, bude tu ve vagonu jako na poli za plotem. Nezbuďte, než zůstat co nejdéle pod příkrývkou, kde se z božího dopuštění udrží přece jenom trochu tepla. „Ale nemůžeme přece věčně v posteli zůstat ležet, člověku se chce taky jít a musí něco dělat nebo aspoň hledat práci! Před pěti dny se vzbudily děti už ráno ve čtyři hodiny a prej, maminko, dej nám něco. Co jim dám, když

je den tak dlouhý? Vzala jsem je a zašla s nima k jedné známé paní na Smíchov, ona má cukrářský krám. Prosil jsem ji, aby mi dala aspoň něco starýho. Dala mi starý rohlíky, tak jsem je doma roztrouhala a dala jsem jim je.“

A s mrazy a hladem začnou naléhat i věřitelé: obchodník Hejtmánek, povozník Fojt (zbytek za přepravu vagonu), pražská radnice — nájemné za rok 1932, aby to tam měli do konce roku v pořádku, jak předepsáno.

Vedle dvou postelí, plotny, police a lavice, na kterou se přes její krátkost vejde všechno nádobí domácnosti, jsou tu tři židle, sešlý stůl a zmíněný už prádelník, na němž stojí v květináči květina s velkými zelenými listy, za miskou se štětkou na holení a střepem zrcadla, tak zbytečného k něčemu jinému než holení, je opřena o zeď celudoidová panenka se šilhavými očima a jediný obraz příbytku: zadní kulisa loutkového divadla, rytířský sál s rudými draperiemi a obrovskými lustry v plném lesku. Nad rytířským sálem je papírový košíček, k jehož autorství se Olda hlásí svým tichým, nevtrávným způsobem. Na okně visí klobouk Karla Mazance, na věšáku starý mužský kabát. Jinak? Nemá nic, než to, co má právě na sobě v té hodině, kdy se dívá na zápas nejbližšího fotbalového klubu S. K. Walter. Jeho žena má kromě starého kabátu také jen tu garderobu, kterou jsme na ní uviděli.

Blízko nejvyššího listu květiny visí na stěně fotografie: děti z mateřské školky v Košířích, mezi nimi její Olda a Zdenka, se slečnou učitelkou, která je tak hodná, že jim někdy dá sama ze svého něco k jídlu, protože se nedovede dívat na jejich hlad. „Přinesly tu fotografii domů, našla jsem doma rámeček a tak jsem to zarámovala a pověsila.“

Za černým rámečkem je bílá růže z papíru. A nad ní věc, která dává zvláštní pozadí všemu tomu utrpení: červeno-modro-bílá vlajka. Musili byste vidět celý ten vrak, udržovaný nad hladinou krise zoufalým úsilím ženy, která nechce žebrat, a muže, který chodí každý den hledat práci, musili byste slyšet všechny ty věty, říkané bez jakékoliv vypočítavosti, musili byste mít před sebou její vyplakané oči a dvě nedoživené děti, abyste pochopili hodnotu a podivuhodnost této státní vlajky, vztyčené nad fotografiemi nové větve této rodiny. Ať mi někdo ukáže lidi, jejichž vlastenectví podrobené daleko lehčím zkouškám by se mohlo postavit vedle vlastenectví Karla a Anny Mazancových z č. 90 kolonie u Bulovky!

„Vždyť už jsem si kolikrát tak myslela, kdyby někdo z těch pánů sem přišel a viděl, jak my žijeme, že to snad ani nikdo neví, si říkám, vždyť už jsme skoro jako ty zvířata...“

do ba a lidé

Stultus:

Pokolení, jež nezná pomeranč

VI.

Novoty.

Změny, jež předcházejí jarním událostem ve škole, není ani mnoho znát. Nikdo je nebere vážně a nemyslí si, co mohou mít za následek. Především v septimě a oktávě se učí podle Daltonova plánu. Devátá třída a sexta studují zatím podle starého systému. První proto, že měnit systém už nestojí za to, druhá, protože se ve starších třídách nová metoda jen zkouší a není jisto, zda bude ponechána definitivně. Septi-

máni odpovedajú na otázky sextánů, když tito vidí, jak se hromadně ženou z jedné vyučovací místnosti do druhé, pyšně a nejasně: „Máme přírodopis, jdeme do laboratoře.“ Nebo: „Jdeme dělat zkoušku do laboratoře literární.“ Mimo jiné se u nich zavádí pedologie a reflexologie, protože škola projektuje při přechodu na úplný Daltonův plán udělat z dvou bývalých starších tříd pedagogické kursy.

Pak, podle výrazu Žožo, se sexta A utrhla s řetězu. Učí se dobře, ale vyvádí a — demoralisuje se — až hrůza. A jako vždy při takovém porušení kázně vystupuje pohlavár. Tato dívka, Žožův miláček co do učení, neví už ani, co by provedla. Chodí pěšky po pultech, jí za hodiny jablka a hází zbytkem po kamarádkách. Opožďuje se. Na její pobídku se dávají přepálené žárovky do dveří sborovny a žiravá kyselina na kantorovu židli. Je zpupná, a když Žožo navrhne, aby provedla práci „Třídní rozvrstvení hrdinů Ostrovského dle povahy jejich jmen“, odpoví, že něco takového provádět je jako louskat ořechy nebo třídit hrách. Protizákonné věci povídá, aniž by o tom věděla, také v literárně historických debatách. Tak prohlásí, že Barbuse je mizerný škrabal. Zamítne povídku mladého nadějněho spisovatele, pionýra Vasky, které se dostane takové pocty, že jí Žožo přečte nahlas třídě. (Vcházíme do pokoje dělníka Petrova. Všude špína, vyhladovělé děti se schovávají do kouta . . . Říjnový převrat. Vcházíme do čisté, světlé světnice dělníka Petrova . . . atd.) A konečně, když jeden z kantorů přísně poznamená Stenley, že by mohla dávat pozor na mladšího bratra, docházejícího do prvního stupně, aby měl čisté ruce a Stenley sezelela vztekem, ale neřekne ovšem z opatrnosti ani slovo, tu vykřikne tato pravdivilovná dívka, že nežijí za starých časů a že profesorovi nemůže být nic do toho, jak žáci vypadají. Spokojená Stenley, které se dostalo zadostiučinění, aniž by si to s profesorem rozházela, přistoupí k opovázlivé a poklepá jí nad obyčej vlídně na rameno: „Jsi pašák holka, člověče. Dobřeš udělala.“ „Jak jsi jen mohla mlčet ty, Natašo? Já, být to můj bratr, udělala bych rámus desetkrát větší. Kdežto teď jenom k vůli spravedlnosti . . .“ „Jsem jiná. Ale poslyš, něco ti povím. Polepši si chování před koncem roku, jinak by bylo zle. Neměla bych to říkat jakožto representant třídy v učitelském sboru, ale jen docela soukromě: budou tu brzo velké změny.“

Dívka poděkuje a hned na to zapomene. Slovem, provede do konce semestru ještě spoustu hloupostí, které se nedají ospravedlnit jen divokostí prvního dospívání, a pohádá se skoro s celou třídou.

Před velikonočními prázdninami se slibované novoty ohlásí. Devátá třída měla pravdu: ředitelka se svým pomocníkem vyšpekulovali pěkně věci. Žožo vstoupí do sexty A tajemně se usmívaje: „Rozhodli jsme se,“ řekne profesor, „přejít k novému systému kvalifikování prospěšnosti žáků. Povím hned, v čem spočívá. Dělí se na dvě rubriky: prospěch a chování. Řeší se to hlasováním. Vy sami ve svém třídním kolektivu rozhodnete o sobě a svých kamarádech. Tedy začneme?“ Třída chvíli zaraženě mlčí, pak se na klukovské půli ozve potutelný smích v očekávání velké legrace. „Jste pro návrh?“ zeptá se ještě kantor. „Jsmo!“ zavou nadšeně kluci. „Holky. Držte se, my vám ukážeme!“ Několik dívek se snaží protestovat: „Nejde to. Kolik osobní zášti by v tom bylo!“ Ale musí se podrobit ostatním a začne se hlasování. Vyvolávají se jména žáků dle abecedního seznamu. Zvednutím ruky se rozhoduje, zda patří do kategorie: nedostatečně, dostatečně, dobře nebo výborně. Pak má napsat každý profesor ještě jeho charakteristiku a totéž udělá třídní starosta, co se chování týče. Ve třídě se začne krutý boj. Strhávají-li hoši obecně známé znalosti a pílí některých dívek, hlasujíce najednou z ničeho nic pro nedostatečnou, dělají to pouze z legrace a neuvědomují si, co to může mít za následek. Dívky naopak jednájí cílevědomě a ze zlosti splácejí dluhy nejen hochům, ale i kamarádkám, se

kteřími se nemají rády. Ve třídě je hlučno, žáci vyskakují se svých míst, hrozí si navzájem pěstí a nadávají. Přijde řada na Žožova primusa. Dívka se připravovala k boji hned s počátku. Bude to zlé. Pamferové, té opici, slíbila dát jednu do zubů, Milku poškrábala a řekla jí, že je sovětská pitomá slečinka, a t. d., a t. d. Což kluci, to nic není, jak se však budou mstít holky? Oposice je skutečně velká a zlá. „Kluci! Hlasujte proti, ať to má,“ syčí dívky. Nastává velké haló a celá třída mimo Stenley a několika příznivců hlasuje pro nedostatečnou. Profesor se na žáky nespokojeně podívá. Jeho plán se nedaří: „Nebudete přece tvrdit takový nesmysl. Víte všichni zrovna tak dobře jako já, že si zasluhuje výbornou.“ „Nee! Nedostatečnou,“ zařve vesele třída. „V takovém případě ruším vaše rozhodnutí jako nespravedlivé a nevážené. Píši výbornou. Ale upozorňuji, že s chováním to dopadne jinak.“

Ani žáci ani rodičové ze všech paralelních sext, seskupení ve velkém sále, neuvědomují si dobře, jak to bude s těmi novými známkami, co se mají předčítat před celým jejich shromážděním, a nepochopení jde tak daleko, že mnoho rodičů se ani nedostavilo na semestrální schůzi, předpokládajíc, že bude ještě jedna obvyklá, bez žáků, při níž jim profesori poví, jak se jejich děti učí. Jak to, číst známky před tolika cizími lidmi? Vždyť by to vedlo jen k pyše nebo ponížení a ne k „otevřenému soupeření“, jak tvrdí ředitelka a její pomocník. „Tato dívka,“ mluví zdrželivě a jasně Žožo, „zasluhovala by dle mého, bude-li se chovat i nadále tak, vyloučení ze školy. Chová se způsobem, jaký nechci zde před celým shromážděním vyslovit. Je to hnus třídy . . .“ Postižená pláče, až se otrásá, v klíně u kamarádky. Něco takového! To přece nečekala. Tu vystupuje na podium Stenley. Referuje o chování třídy a zdůrazňuje zas, podotýkajíc, že jen nerada tak činí, že jí k tomu ale nutí její postavení, nepřípustnost chování kamarádky. Ano, je pravda, nemluví tak drsně jako profesor, ale od spolužačky to bolí ještě více. Taková hanba. Rodiče, kteří nepustili ještě z hlavy přísný řád starorežimních škol, jejich vyznamenání, známky, přinášené dětmí prostě domů na kousku papíru, kde vše bylo jasné a jednoduché, dívají se pohoršeně na plačící. Musí to být velmi špatná dívka. Spolužačka jí hladí po vlasech a uklidňuje. Hoši se na představení se zájmem dívají. Pláč, který nemůže udržet, zvyšuje pocit nenapravitelné ostudy.

Doma, pozdě večer, stojí nad dcerou, zalezlou do kouta chodby a plačící dál na kufru, zoufalá a postrašená matka. Na zestarlé tváři se ještě více stahují vrásky. Ptá se, vypovídá, ale nedostane odpovědi. „Mlč!“ rozkřikne se, „přestaň okamžitě. Teď se stydiš. Co si mám myslet potom já! Styděla jsem se ještě více než ty. Taková hanba. Cos provedla, nešťastná holka?“ — Dcera začne vypovídat. „Žožo je prase! Vyznamenával mne všude, dával mne za příklad a pak mi tohle provedl. Mami, oh, mami, prosím tě, byla jsem divoká, ale ne tak zlá, jak oni říkali, nemyslí si. Co jsem provedla? Seděla jsem nohama na lavici za předčítání, ale věř, mami, aspoň deset jich sedělo zrovna tak. Ovšem vinna jsem byla já. Přišel si ke mně sednout Žožo, když jsem četla referát. Objal mne tak divně a funěl mi do tváře a . . . fuj, svinstvo! Neudělala jsem nic jiného, než že jsem vstala a přesešla na druhou lavici. To on tak vždycky: holčičky, holčičky, dělá jako bychom byly malé děti a na mysl má jiné věci. Pak jsem ještě pokazila Taňce S. ze septimy celé průčelí a to s gustem. Bude si to pamatovat!“ „Zač?“ „Jo zač! Mami, ty o ničem nevíš. Nevíš, jakého bezpráví se na nás dopouští. Taková Taňka si myslí, že když je dcerou lidového komisaře, tak že si může všechno dovolit. A je hnusné se dívat, jak hoši se kolem ní točí, ačkoliv je ošklivá a sprostá, a doufají, že něčeho skrže ní dosáhnou. Já jsem nezačala první. Taňka šla po chodbě a hvízdala si z plna hrdla „Kočka má čtyři nohy a jeden sáhodlouhý ohon“, a za ní dva dlouhatánští Don Juani z její třídy.

Hodiny se už začaly, pospíchala jsem, chodba byla prázdna. Tu se Taňka přede mnou rozkročmo zastaví a podívá se na mně nadmíru sprostě. „Lěško!“ povídá, „máme teď jít do laboratoře na reflexologii a případy ještě nemáme. Tak mi tady předved' na této osobě reflex hněvu.“ Kluci se zarehtali a začali jeden přes druhého do mne strkat. No, já jsem jí předvedla reflex hněvu a s chutí, s chutí! S chutí!! Celá byla podrápaná. Ječela a šla žalovat. Ředitelka na mne řvala a povídala: Ještě jednou a letíš. — Kdo mi potom bude věřit“ . . . „Proč to neřekla doma?“ „Nevěřili byste taky.“

První bezesná noc je málo příjemná. Fantasie pracuje a věci ani zdaleka tak zlé jeví se jako přímo strašlivé. Nejhorší je ztřeštější uvítání třídy, její výsměch a zlé vtipy. Dívka zná své spolužáky skrz naskrz. Dívky, hoši. Když druhého dne odpoledne vyjde, vypuzená matkou, nechťející jí dovolit, aby zůstala aspoň dnes doma, bledá a oteklá pláčem, lezou jí do hlavy divné myšlenky. Po každé když přechází ulici a vidí těžkou červenou tramvaj, dívá se upřeně na profil čtyř nemotorně se kutálejících kol a dostává cukání do nohou . . . Věru, bylo by to lepší.

Ve třídě se dívky seskupí v kdákavém sboru kolem osamocené zadní lavice Stenley. Hodiny se ještě nezačaly: „Natašo, nemělas to dělat! To jí bolelo nejvíc. Chránila jsi vlastní kůži! Nemyslíš na žádného mimo sebe!“ Stenley se zaraženě brání. Tu vejde postižená sama, a dívky rázem zmlknou. Posadí se a začne kostrbatě ořezávat tužku, věc, které se nikdy nemohla pořádně naučit, jen aby zakryla kapající na nos slzy. Zazvoní. Zezadu se natáhne ruka a Stenley řekne bručlavě a laskavě, aby zakryla rozpaky: „Pojď si sednout ke mně. Dej sem tužku! Eh, ty! Mišpule!“ Ještě než vejde kantor, otočí se z přední lavice pionýr Vaska. Dívá se se zvědavostí a posměšným zájmem na uplakanou spolužačku. „Poslyš, tys plakala? He-he, co ti je?“ Zvedne se nad ním velká, červená a nemotorná klukovská tlapa. Ozve se rázný pohlavek a temně tlumený hlas mu rozkáže: „Mlč!“ Vaska překvapeně uhne, nevydá už ani zvuk a necpe se do rvačky. Dívají se naň výstražně oči hochů celé třídy. Dívka neposlouchá profesora. Je jí lépe a nevychází z překvapení. Kamarádi! Vy dívky a vy hoši, od vás jsem se toho nejmíň nadála. Děkuji vám za to, že máte srdce, o němž jsem nevěděla. A že ho uplatňujete, aniž byste o tom věděli sami, aniž byste se předem smluvili, v tu chvíli, když je člověku nejhůř . . .

Její matka skončí vaření. Sejme s primusu polévku a pohankovou kaši a zabalí kastroly do novinového papíru. Do večera, až přijde muž, se to samo dovaří. Opře se čelem o špinavé sklo okna nezastřehného záclonou. Z tváře jí zmizí přísný výraz, který tam dosud zůstal, ačkoliv dcera není doma. Za plotem, na protějším dvoře, je vidět hrající si za přestávky chovance z „Dětdomu“ pro bezpřístřešné. Jsou ve stejnkrojových tuleních kožíších a čapkách, srstí navrch. Lítají, házejí po sobě kamením, křičí. Matka ví, že ve své nenávisti k lidem, kteří je tady zavřeli a vzali jim příjemnou a bídnou jejich svobodu, pronásledují hoši s finským nožem svého ředitele po chodbách Dětdomu a že se před nimi musí na noc zavírat. Holky ve dvanácti letech už rodí od spolužáků a nahodilých známých a nelekají se toho, ačkoliv při porodech často umírají. Matka vidí ve své rodičovské představivosti, přesahující dokonce dětskou, vše, co může ještě její dceru potkat. Aby už byla honem se školou hotova! Je to nezbytné, ale posílá jí tam, bojíc se nových poměrů, jako do lví jámy. Vláda experimentuje, profesori, jako by do nich něco vjelo, experimentují také, i bez rozkazů shora. Svět se zbláznil. Mé ubohé dítě!

Sebevražda.

Avšak tu ještě není historie u konce. Po škole se v nejbližších dnech povídá, že stejným osudem byla postižena

i Saša Frelichová z deváté. Žožo řekl před celým shromážděním, že ji dá vyhodit a strašně ji ponižoval. A přece se u něho učila dobře a vůbec, vyhazovat zrovna před maturitou, je kruté a nesmyslné. „To náš matikář je jiný,“ tvrdí přesvědčeně devátá. Frelichová se u něho učila pod psa, vůbec nic nemohla pochopit. No, a ten přišel do třídy a řekl: „Kluci a holky, my jsme si ten nový opičí pořádek nevymyslili. Nám se, že jo, nelíbí. Tak si to pořídíme po svém a ti, co si ho vymyslili, ať si potom koušou vztekem lokty.“ A provedli jsme hlasování ráz dva a Frelichová dostala dostatečnou, protože matikář řekl, že nechce hloupé holce kazit život takovými pro ni naprosto neúčinnými věcmi. Vy se prý vdáte a beztak je vám všeho všudy šestnáct let a ženská v takovém věku se může přetřhnout, ale matematiku nepochopí. Matematik musí být studený jako kyselá okurka. To je jeho přísloví a takový on je.

Toto vše se povídá ve škole ještě za večera porady a druhého dne. Pak ale přijdou žáci s jinou zvěstí — Frelichová zmizela. A za týden zas — Saša Frelichová se utopila.

Věc se odehrála takto: Saša Frelichová zdála se být úplně klidná, až ztrnulá. Dvě dívky, které se s ní obzvláště kamarádily, věděly však, jak je nervosní a jak podléhá dojmům. Pomohly jí sebrat knihy do tašky a doprovodily ji až domů. Vypravovaly pak, že po cestě to s ní bylo hrozné. Změkla najednou, ztratila veškeré sebeovládání, a když přišly za most přes Moskvu (bydlela hned za řekou), musily ji držet s obou stran, tak zoufale štkala a nesouvisle mluvila. Když přicházely k domu, v němž bydlela, náhle se zas uklidnila, řekla, že půjde přes dvůr a ne parádním vchodem a rozloučila se s kamarádkami. „Tak buďte s bohem,“ řekla zdánlivě lhostejně, a víc ji už neviděly. Druhého dne našli její školní tašku před domovními dveřmi ve dvoře. Dál se její stopa ztrácí asi na týden, a hledání se ujímají ony dvě kamarádky, které ji doprovázely, protože stará matka postrádaná, vdova po univerzitním profesorovi, ztratila hlavu a nemohla ničím přispět k hledání. Za týden vytáhnou u pilířů mostu oteklé ženské tělo v zimním kabátku a s modřinami na zmrzačené tváři. Přivolané dívky poznají v márnici mezi nahým mužem s bodnou ranou se zkřehlýma dlouhýma nohama a otrávilší se tlustou prostitutkou mrtvolu Saši Frelichové.

Velikonoční svátky jsou letos smutné. Dívky z celé školy chodí hromadně od jedné kamarádky k druhé, sedí, objevše se pospolu v koutcích bytů a bezmocně pláč, plny hořka a vzteku nad učiněným bezprávím. Hoši, přicházející do jejich truchlivé společnosti, chovají se skeptičtěji. Činí předpoklady, proč se asi Frelichová odhodlala k sebevraždě. Říká se všeobecně, že ji matka strašně zbožňovala a je teď na pokraji šílenství. Ale že se v poslední době mezi ní a Sašou často odehrávaly scény, že rodinné poměry se den co den horšily, protože Saša byla neobyčejně nervově přeplátá. Snad to vězí v tom? „Jaképak rodinné poměry?“ namítají rozhodně dívky. „Všichni máme dnes ošklivé rodinné poměry — a nezabijíme se proto. A vždyť také věděla, jak jí má matka v podstatě ráda. Musela to vědět.“ „Možná, že se zabila z důvodů romantických. Jistě bude v tom nějaká láska. A škola to jenom dovršila.“ „Vy ničemu nerozumíte,“ urážejí se dívky, „věčně ve všem hledáte špinu. Ta schůze samotná jí k tomu stačila.“ „Nu, vždyť nemusela být vyhozena. Jen jí navrhl.“ „Nemusela, nemusela. A ta ostuda? Máte, kluci, hroší kůži, to je vaše štěstí.“

Ale všichni pohromadě se rozhodnou, že se to tak nesmí nechat. Je to přece úplně kriminální případ. Matka zemřelé chce mít dceru pochovanou vedle muže, ale nejde to. Hřbitov je uzavřen už po několik let pro soukromníky a vyhrazen komunistům, pracovníkům revoluce. Tu se začne povídat, s žárem a vděčností, že Míša Totomianc, ačkoliv je přece sou-

chotinár a tak slabý, stál šest hodin ve studeném jarním větru ve frontě u Kremli, aby opatřil svolení pohřbit Sašu vedle otce. Dostane je. Pohřeb nabude rázu demonstrace žáků. Jsou tam všichni. Zvon v kapli márnice, ležící blízko hřbitova, samočinně zvoní, a vítr hází jeho utrženým provazem. Dívky dostávají hysterické záchvaty. Bílá rakev Frelichové u postranního oltáře hřbitovního kostela (dál sebevraha nepustili) je pokryta květinami od spolužáků a z nich vykukuje její bledý obličej, zašpícatělý nos, bílé tváře jako nalité vodou, s modřinami a podlitinami. Hoši se dívají upřeně a vzrušeně do jednoho bodu. Po zemi se válí a křičí Sašina černá smuteční matka. A v rohu, to je to nejstrašlivější, stojí Žožo. Odvážil se až sem, aby dokázal nestydatě, že nemá nic na svědomí. To pobuřuje žáky nejvíc. Profesor si ani neuvědomuje, že může být každou chvíli zbit. Ale děti projeví tentokrát více jemnosti než on a nedopustí se výtržnosti před rakví mrtvé kamarádky.

Hromadná schůze žáků, uspořádaná dle jejich přání hned po jarních prázdninách, vypadá hrozně. K předsednickému stolu přijde Miša Totomianc. Rozhodí rukama, pokrčí bezmocně rameny před bouřícím sálem. Zvonení nepomáhá. „Soudruzi! Jsme tu všichni postavení, s našimi pedagogy v čele, před soud kolektivní. Neříkám tak ani tak, mé mínění o vině nemůže hrát úlohu. Ale stala se hrozná věc, sociálně nepřipustná v komunistickém státě. O život přišla naše kamarádka, sotva šestnáctiletá, mladá a nevyspělá i pro maturitu, kterou měla letos dělat. My jsme jí v jejím činu nezabránili, ba pomohli jsme těm, kdo jí k tomu dohnali, svým neprotestováním. Máme soudit. Sud'te, soudruzi, spravedlivě, ale nezaujatě a pomýšlejte na svou spoluvinu.“ — Rozhodí rukama, odstoupí. Ale pro řev rozlícených kamarádů nemohou řečníci ze školního lidu téměř mluvit. Každý křičí své, desítky zvednutých rukou prosí bezvzápovědně o slovo, uplakané dívky tisknou mokré kapesníky k ústům. Rudá, zlá ředitelka vyběhne k předsednickému stolu: „Tak vy mne soudíte? Obviňujete mne? Prosím. Stěžujte si třeba hlavnímu národnímu prokurorovi. Půjdu před pravý soud a do vězení. Jsem klidná. Nemám na svědomí žádné viny. Ale zatím co tu jsem, ještě mohu rozkazovat: — tichooo! Okamžitě ticho!“ Její vzrušení však dokazuje, že není v hloubce duše tak přesvědčena o své nevině, jak to říká. Žožo, který se pokusí mluvit zrovna tak klidně a sladce jako vždy, není připuštěn ke slovu. Žáci hvízdají, dupou a lomcují židlemi. Musí ustoupit. Pokusí se tedy druhého dne o jakýsi sebeobraný proslav v třídách deváté a sextě A. Mluví o tom, jak je mu strašně smutno, že se vše, vzdor jeho péči, odehrálo takto. Že žáci přece musí uznat, že jejich mrtvá kamarádka byla těžkou hysterkou a téměř nenormální. Že v tom musí, podle jeho názoru, být erotické komplikace. Devátá třída se rozhodne zaujmout taktiku chladného opovržení. Mlčí po celou dobu obhajoby jak zařezaná a neodpoví nic na vyzvání profesora, co o tom soudí. Jen dvě kamarádky Frelichové nevydrží a vyjdou prostřed hodiny demonstراتivně a mlčky ze třídy. Divoká, věčně se zubící Saša — a hysterka, to je trochu moc. Pak říkají jim spolužáci: „To jste holky prohloupily. No, vyšly jste a basta. Možná, že vás bolelo břicho. Na Žožo takové jemnosti neplatí.“ — V sextě překvapí všechny Stenley. Řekne prostě a rovně, jak už dovede: „Domnívám se, že rada pedagogů se dopustila přehmatu. Necítí-li se kdo vinným — pak o tom nemluví. Nač tedy debatovat o tak choulostivé věci, když my, jako žáci, se nemůžeme vyslovit docela upřímně o našich profesorech.“ — Spolužáci se po ní udiveně ohlížejí. Stenley mluví proti kantorům. Je to přece jen chlapisko, ta dívka! Ostatní jsou méně klidní než ona. Debata pokračuje. Žožo jde k lavici, kde se nějaká dívka hlásí ke slovu. „Chtěla jste něco říci, že ano?“ Přisedne, ruku jemně položí kolem ramenou žačky.

Lavice jsou pro dva, a kamarádka, sedící vedle dívky, štítlivě se vrtící v náručí kantora, najednou vyskočí. Strhne ji prudce k sobě, otočí se k Žožo, dupne a jako na psa naň křikne: „Jdeš?“ Třída vyprskne. Profesor vstane, stáhne rty, beze slova se vrátí na své místo. Vyučuje, ale jeho autorita den ze dne klesá. Žáci mlčí při jeho pokusech udělat z hodiny zajímavou diskusi. Na chodbách se mu vyhýbají. Z oblíbeného profesora a pýchy školy se stává tvorem opovrhovaným, ztrácejícím půdu pod nohama. Ale co je to všecko naplat, když celá věc se sebevraždou Frelichové je, zdá se, zapomenutá, odplata nepřichází a vinníci k velkému pohoršení všech nespokojenců, zůstávají na svých místech. Blíží se konec jarního semestru. Žáci bflují a zapomínají při učení.

Za úplně už letního dne vřítí se do sexty A dva žáci: „Holky, kluci, jsme v novinách. Žožovi mydlí hlavu. Píše to sám Kolcov.“ Třída se vrhne na velký list *I z v ě s t i j a*, a článek pod čarou je okamžitě vytržen. Michail Kolcov, ostrý feuilletonista, proslavený svým odhalením všemožných zneužití ve všech vrstvách soudobého života SSSR, štárající do poměrů v továrnách, na venkově, v úřadech, dostal se Žožovi na kuži. Píše dle zvyku prudce a tendenčně. To však je jedno, jen když pořádně dostanou. Asi toto stojí v článku:

„Zdalo by se, že protirevoluční proudy, skrývající se pořad ve všech koutech republiky, nemají už místa v jejím středisku — Moskvě. Avšak dovidáme se, že působí i tu, a to krutě, v nejvážnějším odvětví, mezi budoucností republiky, na sovětské škole. Povím, jak došlo k nepřipustné, surové věci, sebevraždě šestnáctileté dívky, Saši Frelichové, uštvané od pedagogů. Na významné moskevské škole, v ředitelně, se usadila jedna teplá společnost, v čele s ředitelkou a jejím milým pomocníkem, profesorem literatury. Ředitelka, jak vychází najevo, je příbuznou bývalých majitelů školy, a její sociální původ vysvětluje sám, proč udělala ze sovětské školy jakási starorežimní kasárna pro týrání dětí. Avšak neméně horlivě se činil její věrný pomocník, zavádějící pasovětské metody do vyučování, vymýšlející jakýsi způsob „sebehodnocení“, z něhož je cítit ve sovětskou ideologii výchovnou, ale snahu po buržoasních pedagogických metodách, působících v psychologii dítěte hrozně ponižení. Čím se však provinila Saša Frelichová, že zasloužila ten morální výprask? Podáváme součet jejich přestupků: seděla za hodiny pod lavicí a jedla jablko. Otevřela na chodbě kohoutek vodovodu. Dědala kuličky ze sežvýkaného papíru a střídala jimi po spolužácích. Přinesla v tašce sníh a položila jej komusi za límec. Byla vůbec (upozorňuji) rozpustilá, zpupná a nervosní, ačkoliv velice nadaná. To je vše... Není však dost na tom, že šestnáctiletá přišla o život. Ředitelka a její pomocník, obávající se docela oprávněně následku svého činu, rozšiřovali mezi žáky a veřejností pověsti, že Saša se odhodlala k sebevraždě, protože byla těhotná. Všichni se odvrátili od zemřelé, jenom malý komсомолец, hoch Miša Totomianc, vykonal svou povinnost a zůstal neoblomný ve svém přesvědčení. On to byl, který opatřil Frelichové místo na hřbitově vedle jejího otce, on to byl... (Článek se tu stává lyrickým.) — Požehněme před proletářský soud kontrarevoluci na poli osvěty!“

„Kdo to řekl? Kdo to dal do novin?“ „Kamarádky Frelichové. Žalovaly také u soudu.“ „Na tabuli s tím! Ať to Žožo vidí, až přijde!“ — Článek se vystříhuje a připevňuje na černou třídní tabuli. Profesor čte mlčky. Ruce založené za zády se mu třesou. I žáci významně mlčí.

Za léto se to odbude. Komise, revise i soud. Rozsudek zní: milost pro nedostatek důkazů. Ale „vlčí pas“ dostanou oba obžalovaní a zmizí ze školy. Přijde tam nová ředitelka, komunistka, baculatá, malá, usměvavá a slepě oddaná straně. Žožo si však ví rady. Žáci se doslechnou, že už je zas v místě. Byla v té škole mladá ředitelka, komunistka, on se k ní přitočil a už to bylo. Potkají-li ho na ulici, přecházejí, nepozdravivše na druhý chodník. Zanechal po sobě stopy, a ani škola nevyvázne bez vyšetřování. „Děčka! Jsme degradováni. Pro buržoastkost a prohnílost školních poměrů. Nejsme už ani pokusnou, ani vzornou. Jsme prostě škola X. A sedmiletá k tomu.“ Skutečně upadá škola v nemilost. Dvě starší třídy se škrtají. Žáci jsou vzrušeni. „Co s námi bude? Rozstrkají nás pryč po různých školách, které mají místo dvou starších tříd odborné kursy. Do naší pak budou vstříknuti pro její

ozdravení proletářští živlové.“ Při loučení se ukazuje teprv, jak si na sebe žáci zvykli. Je velice srdcervoucí. Jdou všichni na různé kursy, volíce si obor, v němž pak chtějí pokračovat na vysoké škole. Což devátá! Ta se ze školy dostala zrovna včas a může teď rovnou pokračovat ve studiu. Na oslavu se celá ve své obvyklé solidaritě ožrala, jedna holka prolomila hlavou sklo a Gurvič málem zavraždil papouška domácího pána, u něhož se orgie pořádala, protože mu vynadal „špinavý žide“. Nu, je to jeho vlastní vina, vždyť mu říkali, aby papouška nedráždil, protože mu může povědět nepříjemnou věc. Ale opilý Gurvič nedbal: co mi může blbý pták udělat?“ Tu máš!

Zkoušky dětí i rodičů.

Potíštěné blankety jsou rozdány.

Vemte tužku. Odpočítám do tří. Položte tužku. Nerozvírejte blankety, vy tam. Poslouchejte: blankety se vyplňují podle hodin. Když odpočítám počet minut pro první úlohu, položíte na povel všichni tužky. Neposlechne-li někdo a bude psát dále, bude mu blanket sebrán, ke zkoušce nebude připuštěn. Dávejte pěkný pozor. Ráz, dva, tři — pište!“ — Zasuší papír. „Je-li Paříž hlavním městem Anglie, pak postavte v závorkách za větou otazník. Nakreslete kruh, do jeho prostředku tečku. Napište nedostávající se slova v této větě místo teček na prázdných místech. Napište rychle za sebou všechna slova, co vám napadnou — co možná nejvíce. Položte tužky. Po-lo-žte! Nesmíte se už dívat na tuto stránku. Obratle list. Poslouchejte! Máte napsat nazpaměť padesát slov. Na každých pět jedno, připomínající ostatní čtyři, se bude opakovat. Ze začátku vám dvakrát přečtu všech padesát. Pak se bude říkat jen první slovo skupiny, slovo reminiscenční, ostatní napíšete zpaměti. Začneme, ale tužky dolů: revoluce — komunist, strana pionýr, komsomolec. Koncert — klavír, housle, komponista, symfonie...“

Není to nic jiného než psychotechnická zkouška inteligence, prováděná mimo jiné přijímací zkoušky na odborných kurzech, které zaměnily dvě starší třídy. Její výsledek má určit, jaké mají žáci nadání, paměť, zvláště povahové spády a ostrovtip. Zavádí se na středních školách. Žáci jsou silně polichoceni, že se s nimi zachází jako s úplně dospělými a vůbec, je to nové a zábavné.

Pozdě večer sedí dívka, zrovna se vrátila od zkoušek na pedagogických kurzech u starého otce, krmí ho obědem a vypravuje. Maminka utekla do divadla, ona vůbec mnoho chodí ven a o tátu se musí postarat, když je chudák tak zmordován po večerní schůzi. „Jemand will noch einmal, papiruse?“ „Jemand will noch einmal, holčičko!“ Dcera přilévá polévku. Rozumějí si s otcem báječně ve své dadaistické rusko-němčině. Pak se dívka trochu stydlivě usměje a položí před otce bílý list anketu. „Abych nezapomněla. Musíš to vyplnit, dávali to dneska na kurzech. Nediv se!“

„Označte přesné datum narození dítěte. Zda jsou otec a matka na živu. Zda žijí ve společném manželství nebo se rozešli. Kdo je v takovém případě živitelem dítěte. Nežije dítě spolu s matkou nebo s otcem, vstoupivšími do opětového manželství. Zda měla jeho matka normální průběh porodu, nebo slehla předčasně a o kolik měsíců. Zda před narozením dítěte přirozeným způsobem nebo uměle potratila a kolikrát. Bylo dítě kojeno matkou nebo kojnou? Zda při kojení matka nebo kojna měla dost mléka a zda při kojení podlehla nějaké chorobě. Jaké mělo dítě dětské a jiné choroby, netrpělo snad anglickou nemocí. Zda jsou v rodině nějaké choroby dědičné (rakovina, souchotiny, syfilis a jiné) a netrpěl snad otec nebo matka dítěte chorobami venerickými vůbec. Netrpí snad rodiče dítěte alkoholismem nebo jinou neřestí a není snad dítě tím dědičně zatížené. Netrpělo nebo netrpí dítě degenerací, alkoholismem, chorobami venerickými. Nezabývalo se onaním nebo pederastií. Nemá sklonů zločineckých a zda nebylo mezi

bezpřístřešnými. Neodehrávaly se před dítětem v domácnosti orgie a opilství a nebylo snad svědkem pohlavního aktu. Nebylo snad dítě svědkem podobných scén v domácnostech nájemců pokoje nebo koutů a postelí u jeho rodičů. Je dítě dosud pohlavně zchovalé a ne-li, od jakého věku pěstuje pohlavní styk. Nepropadli rodičové dítěte nebo dítě samotné kokainismu, morfinismu, opiumismu a jak dlouho již. Po případě, jak dlouho je z toho vyléčeno?“

„Tak co, holka, napíšeme, že požíváš marafetu?“ (tak říkají bezpřístřešní morfiu). Otec s dcerou vyplňují anketu a upřímně se baví.

„Daltonův plán.“

Daltonův plán na sovětských školách dopadl asi tak, jako pokus, provedený přibližně v týchž letech: zahrát při říjnových svátcích Internacionálu na továrních komínech Moskvy. Zahrát internacionálu a na komínech — toť sám symbol sovětské industrialisace. Občané čekali s potěšením, na jednu hodinu. — Nu, uvidíme! — Sirény celé Moskvy byly pro tuto příležitost zvláště laděny. Ale ve stanovenou hodinu se z moskevských továren ozval nesouvislý řev, měnící se občas ve vytí s jakýmsi náběhem k modulaci. Koncert netrval dlouho a zahanbené komíny ztichly. Není divu, pracovaly pilně den co den ve svých továrnách a na předběžné zkoušky nemohly tedy stačit.

Daltonův plán prý se výborně povedl kdesi tam v cizině, na školách, zvláště pro něj zařízených a vybudovaných. Ale huře se mu daří v temném mansardním pokoji moskevského empirického paláce, pojmenovaného honosně „laboratoří“. Každý žák, i prostřední postavy, dosáhne snadno jeho stropu rukou, a je-li jich tam čtyřicet nebo dokonce padesát — protože někdy napadne několik třídám jít právě do něho v stejnou dobu, pak se tu těžce dýchá. Ale zregulovat se to nedá — na dveřích jsou napsány hodiny, kdy je otevřena, žáci jdou do té neb oné, podle zájmu, který k té vědě projevují, vyhýbajíce se a nechávající na poslední dni propracování trimestriálních úkolů v laboratořích jiných, jejichž obor nemají rádi. Profesori, kteří mají sedět u stolu a pomáhat na požádání žákům, vysvětlit věci, jimž nerozumějí, nemají co dělat. Nikdo je neprosí o vysvětlení nebo radu, mají dlouhou chvíli a odcházejí kouřit na chodbu. Zanechaná vlastnímu osudu laboratoř jeví obraz nenasvědčující zrovna pílí. Žáci sedí po třech a čtyřech na dvoumístných lavičkách, na pultech, nemohou se soustředit k neobvyklé samostatné práci a baví se. Proto neumlká v laboratořích po celý den hlasitý hovor, přerušovaný jen zoufalým napomínáním mála těch svědomitých, kteří bflují, zacpavše si uši. Pomůcky k propracování látky určené pro celý trimestr, nacházející se v laboratorní skříní, jdou na dračku. Nedostává se jich a poměr knih k žákům lze odhadnout na 15:40 a to je ještě dobré. Kupovat knihy nikomu ani nenapadne, protože sovětské školáci jsou zvyklí na to, aby jim učebné pomůcky obstarával erár, často je sám upozorňující, že o učebnice bude postaráno. A pak, přišli by pilní, odvažující se takového nákladného podniku, na mizinu, protože není jedné učebnice pro celý rok, nýbrž se k propracování jednoho úkolu udává pramenů více, asi tak jako studentům na vysoké škole při seminárních pracích. Často čekají žáci dychtivě na nějakou poslední, do školy nepřicházející knihu, ze které potřebují přečíst jen čtyři stránky, bez níž ale nemohou úkol dodělat.

Knihy vypůjčené ze skříní se čtou nahlas jedním kamarádem celé skupině ze tří až pěti, šesti žáků, umluvivších se, že budou propracovávat úkol spolu. To také nepřispívá přílišného tichu a žáci špatně vnímají, co kamarád čte. Domů se však knihy vypůjčovat téměř vůbec nesmějí, leda na zvláštní žádost, a tak se musí děti spokojit jen s několikerým předčítáním nahlas a jdou s takovou průpravou ke zkoušce. Proto prospěch silně klesá, zrovna tak docházení do školy, které se

při Daltonově systému dá těžko ověřit. Pravda, žák, odcházející z laboratoře, se má podepsat na určeném k tomu archu, ale to může provést za něj i kamarád. Stane se také, že knihy, nadiktované kantorem pro propracování trimestriálního úkolu, nedojdou do školy vůbec, nebo v tak malém počtu, že nejsou žákům stejně nic platné, ani při skupinovém učení. Ke konci trimestru vrhají se v takových případech ulekaně k profesorům s otázkou, co mají dělat. Profesori krčí rameny. Musí to vědět, úkol musí být propracován, jich se to netýká. Dostane-li se šťastnou náhodou kniha vypůjčit domů, pak pracuje skupina třeba i celou noc, až jí prsty od psaní brní. „Ty opusuj od první až do padesáté stránky, já od padesáté do sté“. A kniha se skutečně svědomitě opisuje celá, protože zítra ji musí vrátit, aby se dostalo na ostatní žáky. Jsou sice tací šikovní, kteří pracují samostatně a zarytě, jsou s úkolem hotovi ještě před koncem trimestru, dostanou od profesorů písemné potvrzení, že zkoušky složili a pak se hrdě procházejí po chodbách a nic nedělají. Ale ještě více žáků neskončí práci včas, má všude resty a dře se zoufale s úkoly prvního trimestru, zatím co se už dávají nové pro trimestr třetí.

(Pokračování.)

dopisy

Úpadek agrárních družstev

Vážená redakce!

Pan anonym „statkář“ pustil se ve svém článku, uveřejněném v čísle 43 t. I. zle do zemědělských družstev. Kritik — pan anonym — dokazuje, že o celém hnutí zemědělských družstev nemá ani ponětí. Nezná ani organizaci tohoto družstevnictví. Konstatují, že není pravda, jak píše, že veškeré peníze z družstev ihned plynou do pokladen Centrokooperativu, že není pravda, že tento usazuje své úředníky v družstevních podnicích; není dále pravdou, že Centrokooperativ má veškerý nákup zboží v ruce a že Centrokooperativ je agrární strana a v důsledku toho že dostává se mu obrovských výhod při nákupu.

Centrokooperativ, svaz jednot hospodářských družstev republiky Československé v Praze, není peněžním ústavem, není také společnou nákupnou nebo prodejnou hospodářských potřeb neb zemědělských výrobků, nýbrž je to zájmová organizace veškerých zemědělských svazů republiky, ať již se o nich říká, že jsou příkloněny straně agrární nebo straně lidové, a ať již se jedná o družstevnictví české, německé, polské nebo maďarské.

Pan anonym se mylí, považuje-li toto celostátní zájmové ústředí za oblastní centrálu hospodářských družstev skladištních, z nichž největší je „Kooperativa“, nákupní jednota hospodářských družstev v Praze, která obstarává společný nákup hospodářských potřeb a společný odbyt zemědělských výrobků pro družstva z české oblasti země české. Plete si tedy asi Centrokooperativ s Kooperativou. Avšak ani Kooperativa neposkytuje žádných úvěrů družstvům a ani Kooperativa neprovádí revisní činnosti nad svými družstvy, nýbrž to provádí zase ústředí jiné, to jest v případě Kooperativy Ústřední jednota hospodářských družstev Praze, která sdružuje veškerá družstva (nejen tedy družstva, obstarávající společný nákup a prodej jako Kooperativa) z českého obvodu Čech, a je zároveň jejich peněžním a revisním ústředím.

Tento malý rozbor jistě postačí, aby si soudný čtenář udělal pojem o seriosnosti uvedeného článku.

Není správné, že u nás byla družstva budována se shora, t. j. že se nejdříve postavily nákladné a obrovské budovy družstev, zakoupila auta atd., a potom teprve sháněli se členové, kteří by měli družstvu prodávati nebo od něho kupovati. Pravý opak je pravdou. Vždyť postup, naznačený panem anonymem, je právně i fakticky naprosto nemyslitelný. Družstevní ústředí vždycky dbalo toho, aby investice družstev byly v náležitém poměru k jejich vlastnímu jmění a jestliže tomu tak není ve všech případech, nebyla to právě práce „se shora“, nýbrž naopak zdola, že proti vůli ústředí pouštěla se družstva někdy do staveb dosti nákladných.

Záhadné jsou mi dánské zkušenosti páně anonymy, jestliže píše „během desetiletí zaběhla se pak myšlenka pevných ročních cen a celoročních smluv, takže dánský zemědělec již předem má smluvně zajištěnou cenu a tím i rovnováhu po celý rok. Tomu tak není, poněvadž není možno nikomu zajistiti smluvně předem na celý rok fixní cenu ani u nás a ani v Dánsku. Pisatel se asi mylí tím, že některé dánské organizace zajišťují svému členstvu průměr svých celoročních odbytových cen. To však zajišťujeme i my u nás v mnohých našich družstevních organizacích, jako ku př. u družstev čekankářských, bramborářských a jiných. My snažíme se zavésti tento princip i při odbytu obilí, dosud však nepodařilo se přes poctivou snahu družstevních ústředí tento princip prosaditi — s výjimkou německých družstev, patřících Bezugs- und Verwertungszentrale v Brně, ježto naráží na konservativní povahu našeho zemědělce.

Spořitelni a záložní spolky, roztroušené po vesničkách v historických zemích naší republiky, bez jakékoliv finanční podpory státu vypudily z venkova lichvu, povznesly šetrnost a jsou jedněmi z prvních a základních pilířů vesnického pokroku. Na Slovensku síť jejich jest neúplná a budují se tam teprve po převratu.

Hospodářská družstva skladištní, obstarávající svým členům-zemědělcům společný nákup hospodářských potřeb a společný odbyt zemědělských výrobků, strhují na sebe ve volné konkurenci bez jakéhokoliv příspěví vládních činitelů vždy větší a větší oblibu venkovského lidu svou solidností, obchodní pohotovostí a výhodnými cenami. Jejich síť jest na Slovensku nedostatečná, stejně jako síť Kampeliček, a to pociťuje se tam bolestně. Tamější poměry nejlépe ilustrují a podtrhují skutečnost, komu mají býti zemědělci v historických zemích vděční za to, že se jim v těchto směrech lépe daří než na Slovensku. — Družstva tato dostala sem tam šubvence na výstavbu skladišť neb na čistící strojní zařízení z veřejných prostředků. Bez subvence nemohla by — a ani žádný soukromník — podobně nerentabilní investice podniknout, a jsou proto často předmětem útoků.

Chci konstatovati, že přes poznámky pana anonymy „statkáře“ těší se naše zemědělské družstevnictví nejen u nás v Československé republice oblibě, nýbrž že došlo si již úcty a vážnosti i na fóru mezinárodním, kde většině evropských zemí slouží za vzor, který studují a který snaží se napodobiti.

JUDr. Ladislav Feierabend, vrchní ředitel Kooperativy.

Akademická inteligence doplňuje své knihovny v Ústředním studentském knihkupectví a nakladatelství, v Praze II., Spálená ul. 20, Pasáž, telefon 32195.

Velký výběr

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

K. Wagner, Brno-Česká 16.

nové knihy

Olga Scheinpflugová:

Dvě z nás*

Sedmadvacet let v životě ženy je doba retrospektivní; každá se raději dívá zpátky na ta léta, která byla, než na těch několik, která zbývají do třiceti. Pracující člověk se časem promění v stroj, který se v únavě maže olejem nejistých nadějí.

Kancelář začínala v půl deváté a končila ke čtvrté, před příchodem večera. Žofie z ní přicházela mdlá a unavená těžkým vzduchem, zašivala punčochy a prala si v umyvadle svých pár kousků hedvábného prádla. Někdy šla ven a někdy četla. Byla dosud sama; kolegové v prokuratuře měli mladé dívky, jichž fotografie pyšně ukazovali, a dva už se předčasně oženili. Několik jich už odešlo k advokátům nebo do praxe a říkali při odchodu Žofii Bártové: „Tak se tu mějte hezky.“ Jako by tu měla zůstat na věky.

Šéf jejího oddělení byl moc hodný člověk; nikdy se nezlobil, když si splela akta nebo zapomněla na proces.

Jednou něco dopisovali sami v kanceláři, Žofie a on a žluté spánky dr. Bártové v něm probudily lidské pocity.

„Měla byste si hledat něco jiného, doktore, u nás je dřina a nic vám z toho nekouká.“ Vzal jí z ruky arch a dodělával rychle její práci. „Na ženské rady a sekční šéfy nejsme zařizení a zůstanete-li v státní službě, budete jenom a stále jenom úřednicí.“

Podívala se naň suchýma očima; znala svou budoucnost i bez jeho upozornění. Jeho péče o ni měla větší program. „Myslím také, že se bude prosívat, slyšel jsem zvonit něco o výpovědích. Jistě to odnesete vy, jakožto ženská.“

Poposedla neklidně a řekla s tichou úzkostí: „Pane šéfe, já už chci dlouho pryč, žádný postup a strašně málo peněz. Vy máte tolik známých a já nikoho. Zeptejte se někde, jestli by —“

Zeptal se a dostala místo ve Škodovce. Třináct set a dvojitou frekvenci. Bylo tam mnoho úřednic bez doktorátu se stejným platem a stejnými úkoly. Den řval psacím strojem a živil se čísly, která psala a počítala, začínal bezvýrazným ránem a končil hluchou samotou večera. Sprátelila se s děvčaty a nějaký čas s nimi chodila do kaváren. Byly mladší než ona, živější, a mluvily jenom o mužích. Připadala si nešikovná a ošklivá, když při tom seděla. Pak asi čtrnáct dní ztratila s hloupým úředníkem, měl středověké názory na ženu a četl jednou v mládí nějaké knížky, měl hloupé, ale zato suverénní politické názory a vyžadoval s její strany posvátné mlčení naprostoého souhlasu. Nechala toho s obdivem, že to vydržela tolik dní. Čekala stále horečně na něco, co mělo přijít a říkala si každý den: kdyby už bylo zítra — a nevěděla, že tak utíká život. A všechny zítřky byly podobny bezbarvým dneškům beze změny a bez události s resignací ráno a touhou k večeru.

Přežila krizi třiceti let s otevřenýma očima bez narkosy štěstí a bez klidu, naopak, čím klidnější byl její život, tím živější se stávala v nenasytné bytosti.

Jednou se setkala s Karlem Boháčem na chodbě Obchodní komory. Byl to lety vyvanutý cit starého kamarádství, všechno v ní reklo klidně: proč by ne — a šla ho navštívit.

Měl v Karlíně kancelář za tři velkých místností, dva koncipienty a čtyři slečny. Rozkazoval hlasitě to a ono a měl při tom svou zmraženou ruku v kapse. Tempo tu bylo na denním pořádku a plné stoly práce.

Žofie vešla vztyčená do druhé a třetí místnosti, zařízené zjevně architektem, od hladké zdi až k pruhu moderních záclon. Boháč se příklackoval za ní s neztišenou srdečností.

„Jak se ti to tu líbí, Žofie?“

„Báječně.“ Otáčela se sem a tam, aby mu udělala radost. — „To je byt a to je zařízení. To ses naplátíš, víš?“

„Na dluh,“ prohlásil tónem, který mohl a nemusel být pravdivý.

„A to máš ještě zařízený byt?“

„Ano, taky hezky a taky na dluh.“

Všecko, co říkal, bylo srdečné, statečné a drzé. „Nediv se, dítě, v tomhle hochštaplerském století se jinak nedá žít. Klienti by bylo dost, ale nikdo neplatí. Koupil jsem si auto, Ameriku, kabriolet, počkej, až tě svezu.“

Připadal jí strašně chlapecký ve své odvaze k blahobytu, který si dovedl tak rychle opatřit. Shledala zbaběle, že by nikdy neměla sílu podniknout.

„Ty jsi u Škodů, ano, vždyť už's mi to říkala.“ Sedl si na roh stolu a nabízel jí cigarety. Nebyl nikterak sentimentální, protože se kdysi jako děti znali. — „To tě lituju, holka, zábavná práce, co, mašina a těsnopis, he? Kdybys chtěla, tak pojď ke mně, já bych byl možná příjemným šéfem.“

Řekla bezhlase „děkuju“ a zalila se studem. Nikdy ji nezapadlo porovnávat, jak to vedle něho prohrála. Kdysi se sázela, že budou stejně — a zatím se jen stejně učili. Já bych

ti byl příjemným šéfem — říkala si mučivě, nemohouc myslet na nic jiného.

Odešla od něho s kamarádkou srdečností, vztyčená a ovládnutá, a až venku se shrbila pod tíží tohoto přirovnání. My, ženy (myslela si), my jen hlasitě mluvíme o něčem, co se nikdy nevyplní. Kdysi jsme tomu říkaly sen a dnes to nazýváme rovností. Zdvihlo se v ní sta a sta hořkých pocitů, tím divočejiších, že měla pravdu. — Všichni chlapeč, které znala, studovali hůř než ona, muži v kanceláři byli pomalejší než ona, nikdo jí nemohl upřít dostatek píle a rozumu.

Pokoření a protest jí zabraly celý den. Probírala všechno od začátku, aby našla chybu. Bylo to přece nutné, její studium a samostatnost. Byla dítětem, dozrávajícím po válce v člověka, na půdě strachu a nejistoty. Systém války, vraždicí manželé, řekl výstražně všem děvčatům, že musí mít ruce pro život, nejen pro objetí. Doba úzkosti je hnala do práce a pojem bezpečí byl zahuben hrozným příkladem války. A nějak se také lidstvu otevřelo vědomí závažnosti hospodářské existence, po světové úkazce bídy.

Chtěla znát a vědět tolik, co muž, to jí bylo také dopřáno, ale ne možnost žít se tím stejně dobře. Předválečný a dnešní svět se změnil jako dětské hřiště, na němž postavili prachárnu. Jen něco zůstalo trochu pozadu, bezpečí zařízené pro ženy, které se vdávaly — ale co takové, jako Žofie, kterým nepadaly šťastné lásky okolo krku? Tu a tam v medicíně viděla šťastné případy výjimek, ale jinak jako by dveře kariér se ženám otevřely jen do jediného světa: do kanceláři.

Bude se musit ještě mnoho vykonat, aby se sen babiček stal skutečností vnuček, myslela si a pojala ji vášnivá touha pomáhat tomuto vzkříšení.

Už dávno se jí dostávaly do rukou ženské časopisy, ale většinou je jen tak bez zájmu prolisovala. Také věděla, že se v Praze rozmáhá kulturní i praktická činnost asi tři pokrokových ženských spolků. Bezradná se svým případem ponížila do jednoho vstoupila.

Pečovalo se tam o bezpečí dorůstajících děvčat a o rovnou, sebevědomou páteř. Měly tam místnosti plné vzduchu a světla; zadarmo přednášky, koncerty a tělocvik. Přijaly ji za člena a nějaké tři starší dámy jí podaly srdečné ruce.

Byla zakřiknutě zvyklá na léta své samoty ve čtyřech zdech pronajatých pokojů. Tady bylo pořád plno žen a děvčat, s volností pohybu a důvěrou smíchu. Tři dny byla zatížena plachostí a pak najednou zapadla úplně mezi ně. Večer po práci jí tam čekal tělocvik a basén vody k plavání, otevřená knihovna a debatující kroužky.

Tady v tom domě se slabosti odstraňovaly odvahou a starostí nadějí, věřilo se naprosto, že ženám bude jejich užitečnost brzy přiznána na celé čáře, protože poválečný svět se vyrovnává urychleně s problémy. Město za velikým sklem oken vzbuzovalo důvěru — i když to bylo stejné město, které Žofii zklamalo. Z tohoto domu jejich věci vypadaly jinak.

Byly tam studentky s nadějí na přísných čelech a s vysilujícími dny známé dřiny, jichž únava slibovala odměnu doktorátu. Chodila s nimi a mezi nimi, zrazená ve svých předpokladech, ale nikdy jí nenapadlo je zarážet v nadšení. Věřila na jednu, že ona nedošla, protože byla sama, kdežto tyto žily, připravovaly se a chtěly společně. Naučila se věřit v kolektivum nadějí. Zúčastnila se tu a tam debat a později i sociální práce spolku. Nemažte co zanedbat v chudobě svého privátního života, chytla se křečovitě nejen radostí, ale i úkolů svého nového domova. Vyběhávala po úradcích výhody a subvence, po obchodních firmách slevy v zásobování potravin a po umělcích dobročinné účinkování na jejich kulturních večerech. Stala se časem fanatikem téhle práce na lepší budoucnosti ostatních.

Za dva roky si vydřela důvěru a postavení ředitelky kulturního oddělení spolku. Hltala cizí časopisy, z nichž překládala zprávy Francie, kde žena, sloužící až dosud za skvělý vzor světového manekýna módy, začala nacházet pod půvabným povrchem příkázání rozumu. Puritánská Anglie ponechala si pár tisíc krásných ladií pro reklamní luxus golfu a bridge, nebo je angažovala pro role hrdinek výročních společenských románů hořejších deseti tisíc. Jinak se tam ženy dostávaly se samozřejmostí k jakékoli vědě a výjimečně už i do politiky.

Ženská Amerika renomovala filmovým typem a unavovala udržený svět starou ostudou soutěží krásy. Ale jinak se proměnil i tenhle světadíl v ohromné plantáže psacích strojů, obsluhovaných ženami, a schody universt si zvykaly na vysoké podpatky. V Rusku byla žena rovnocenným soumarem, zapřaženým do žentouru kolektivní práce.

Žofie to četla jako začátky události, jichž dobrému konci věřila ochrnutě a skepticky. Ale právě její pochyby jí činily fanatickou. Dřela doma privátně cizí řeči, za které dostala v úřadě pochvalu a o dvě stě korun víc.

Ve spolku začala redigovat časopis tři stupnic pro mladé a starší ročníky, nastavovala všechny neděle a spoustu nočních hodin, ale bylo alespoň pro co žít.

Člověk je hořlavá látka, spalující sama sebe ohněm určitého zájmu. Bez toho se nedá žít. Ze strachu před věčnou prázdnotou smrti si tedy vytvořujeme jakékoli napětí.

*) Kapitola z právě vydaného románu O. S. „Dvě z nás“.

Nejlevnější československý šestiválec

ŠKODA-633

Rychlý, spolehlivý, elegantní,
úsporný. Velká akcelerace a
překvapující stoupavost na
přímý záběr. Moderní karoserie
krásných forem, bohatě
vybavená. • Přesvědčte se
v některé z našich prodejen
o jeho znamenitém výkonu.

Sedan: Kč 47.500

Tudor: Kč 45.500

